DAVALARIN YIĞILMASINDA DAVA ŞARTI ARABULUCULUK İNCELEMESİ[*]

Arş. Gör. Cansu KORKMAZ[**]

ÖZET

Arabuluculuk, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği özel hukuktan doğan uyuşmazlıklarda ihtiyarî olarak başvurulan alternatif uyuşmazlık çözüm yolu şeklinde hukuk sistemimize girmiştir. Ancak arabuluculuk, belirli nitelikleri haiz olan uyuşmazlıklar bakımından, dava şartı olarak düzenlenmiştir. Bu anlamda, söz konusu uyuşmazlıklara dair dava açılmadan önce arabuluculuğa başvuru zorunluluğu öngörülmüştür.

Arabuluculuğun başvurulması ihtiyarî olan bir yöntem olarak düzenlenmesi, sonrasında belirli uyuşmazlıklar yönünden dava şartı hâline getirilmesi, uygulamada yargılama hukuku bakımından birtakım sorunlar doğurmuştur. Bu sorunlardan biri, davaların yığılması (objektif dava birleşmesi) şeklinde ileri sürülen taleplerden birisinin dava şartı arabuluculuk kapsamına girmesi ve arabuluculuğa başvurulmadan dava açılması hâlinde, mahkemece dava şartı arabuluculuk incelemesinin nasıl yapılacağına ilişkindir. Bu hususa ilişkin olarak mevzuatta bir düzenlemenin yer almadığı görülmektedir. Bunun yanında, davaların yığılması olarak ileri sürülen talepler arasında dava şartı arabuluculuğa tâbi olan taleplerin bulunması ve bu talepler yönünden arabuluculuk yolu tüketilmeden dava açılması durumunda, mahkemenin ne yönde karar vereceğine dair farklı yönde yargı kararlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, davaların yığılmasının konusunu oluşturan taleplerden dava şartı arabuluculuğa tâbi olan talepler bakımından arabuluculuğa başvurulmadan dava açılırsa, mahkemenin dava şartı arabuluculuk incelemesini nasıl yapması ve bu inceleme neticesinde ne yönde karar vermesi gerektiği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Davaların Yığılması, Objektif Dava Birleşmesi, Arabuluculuk, Dava Şartı Arabuluculuk, Arabuluculuğa Başvuru Zorunluluğu.

---

[*] DOI: 10.33432/ybuhukuk.1111899, Geliş Tarihi: 01.05.2022 – Kabul Tarihi: 26.07.2022.

[**] Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı, cansukorkmaz001@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3362-1703.

EXAMINATION OF MANDATORY MEDIATION IN THE ACCUMULATION OF ACTIONS

ABSTRACT

Mediation has entered our legal system as a voluntary alternative dispute resolution method for civil law disputes of which the parties can dispose. However, mediation is regulated as mandatory for commercial, labour and consumer disputes having certain features.

In this context, it is now mandatory to apply for mediation before filing a suit of such kinds. The fact that mediation in Turkish law had been regulated based on a voluntary method, yet later accepted as a mandatory step for certain disputes has caused some problems. One of these problems is about how a court would conduct the examination over mandatory mediation in case that one of the claims in accumulation of actions (objective joinder of actions) is subject to mandatory mediation and yet filed for without applying for mediation first. There seems no explicit regulation on mandatory or voluntary mediation regarding this issue. Apart from that, there are also different decisions regarding how to render a decision in case of accumulation of actions including some claims that are subject to mandatory mediation, but this procedure has not been exhausted first. Consequently, this issue will be examined in detail in this study to determine how the courts should conduct the examination procedure and how they should decide in such cases.

Keywords: Accumulation of Actions, Objective Joinder of Actions, Mediation, Mandatory Mediation, Obligation to Apply to Mediator.

GİRİŞ

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan arabuluculuk, özel hukuktan doğan uyuşmazlıklar bakımından 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu[1] (HUAK) ile birlikte ihtiyarî olarak başvurulan bir yöntem şeklinde düzenlenmiştir (HUAK m. 2/I, b). Ancak süreç içerisinde arabuluculuk, belirli nitelikteki uyuşmazlıklar yönünden dava şartı olarak öngörülmüştür. Böylece hukuk sistemimize, 2013 yılında kurumsal olarak başlayan ihtiyarî arabuluculuğun yanında, 2018 yılından itibaren birtakım uyuşmazlıklar bakımından dava şartı arabuluculuk da dâhil olmuştur.

Bununla birlikte, dava şartı arabuluculuğun kapsamının genişletilmesi yönünde eğilimin olduğu görülmektedir. Dava şartı arabuluculuğun uygulanma alanının genişletilmesi eğilimine dair tereddütler bir yana bırakılır ve mevcut hukukî durum ele alınırsa, yargı kararlarından dava şartı arabuluculuğa dair düzenlemelerin birtakım usûlî sorunları da beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Bunun temel sebebi, başlangıçta arabuluculuğun ihtiyarî olarak başvurulacak bir sistem üzerine kurulması, sonrasında kısa sürelerle arka arkaya dava şartı arabuluculuğa ilişkin muhtelif hükümler getirilerek arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun düzenlenmesi ve bu hükümlerde yargılama hukukuna dair birtakım sonuçlar ile uygulamada karşılaşılabilecek sorunlara dair çözümlerin öngörülmemesidir.

Uygulamada dava şartı arabuluculuğa dair karşılaşılan sorunlardan biri, davaların yığılması şeklinde birden fazla talebin ileri sürülmesi ve dava şartı arabuluculuk kapsamında olan talepler yönünden arabuluculuğa başvurulmadan dava açılması hâlinde, mahkemenin dava şartı arabuluculuk incelemesini nasıl yapacağına ilişkindir. Bu hususun mevzuatta düzenlenmemesinin yanında, farklı yönde yargı kararlarının olması, dava şartı arabuluculuk kapsamında olan ve olmayan birden fazla talebin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi hâlinde, mahkemenin arabuluculuk incelemesini nasıl yapacağının değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu amaçla ele alınan çalışmada, dava şartı arabuluculuğa dair diğer usûlî sorunlara değinilmeden, arabuluculuk ve dava şartı arabuluculuk hakkında genel bilgiler

[1] RG., T. 22.06.2012, S. 28331.

verildikten sonra, dava şartı arabuluculuk açısından davaların yığılmasına ilişkin Bölge Adliye Mahkemesi ile Yargıtay kararlarına ve doktrindeki görüşlere yer verilmektedir. Ardından, davaların yığılmasına dair özellikler, doktrindeki görüşler ve yargı kararları dikkate alınarak mahkemece, davaların yığılmasında dava şartı arabuluculuğun nasıl değerlendirilmesi gerektiği incelenmektedir.

I. GENEL OLARAK ARABULUCULUK VE ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİK

Arabuluculuk, bağımsız ve tarafsız uzmanlık eğitimi almış bir üçüncü kişinin yardımıyla, uyuşmazlığın taraflarının birbiriyle iletişim kurmasının sağlandığı ve uyuşmazlıklarını kendilerinin çözmelerinin amaçlandığı bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir[2]. İletişim ve müzakere temelli olan

[2] **Tanrıver, Süha** (2022) Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk, 2. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 43; **Özbek, Mustafa Serdar** (2022) Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 657; **Tanrıver, Süha** (2021) Medenî Usûl Hukuku, C: II, Ankara, Yetkin, s. 245; **Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet** (2021) Medenî Usûl Hukuku, 9. Baskı, İstanbul, On İki Levha, s. 631; **Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel** (2021) Medenî Usûl Hukuku, 7. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 811; **Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin** (2021) Medenî Usûl Hukuku, 4. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 773; **Özmumcu, Seda** (2021) Arabuluculuk Modelleri, İstanbul, On İki Levha, s. 1-2; **Ekmekçi, Ömer/Özekes, Muhammet/Atalı, Murat/Seven, Vural** (2019) Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha, s. 17; **Özmumcu, Seda** (2013) Uzakdoğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış, 3. Baskı, İstanbul, On İki Levha, s. 19 vd.; **Taşpolat Tuğsavul, Melis** (2012) Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara, Yetkin, s. 27; **Yeşilırmak, Ali** (2011) Türkiye'de Ticarî Hayatın ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi İçin Uyuşmazlıkların Etkin Çözümünde Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İstanbul, On İki Levha, s. 18; **Tanrıver, Süha** (2011) "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk", Makalelerim II, Ankara, Adalet, s. 18; **Kekeç, Elif Kısmet** (2011) Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, Ankara, Adalet, s. 23 vd.; **Şahin Ceylan, Şule** (2009) Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, İstanbul, On İki Levha, s. 298; **Alexander, Nadja** (2001) "Mediation in Practise: Common Law and Civil Law Perspectives Compared", International Trade and Business Law Annual, Vol: 6, s. 12; **Brown, Henry/Marriot, Arthur** (1999) ADR Principles and Practice, London, 2. Baskı, Sweet & Maxwell, s. 127.

arabuluculuk, yargılama faaliyetinin yapılmadığı uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biridir. Kanun'da yer verilen arabuluculuk tanımından (HUAK m. 2/I, b) da anlaşıldığı üzere, arabuluculuğun amacı ve arabulucunun görevi, uyuşmazlığın üçüncü kişi tarafından çözümlenmesi değil, yargıya intikal etmeden önce taraflarca çözümlenmesine yardımcı olunmasıdır[3].

Bir uyuşmazlığın arabuluculuk sürecine konu edilebilmesi, arabuluculuğa elverişli olmasına bağlıdır. Arabuluculuğa elverişli olan uyuşmazlıklar, özel hukuktan doğan ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklardır (HUAK m. 1/II). Bu anlamda, tarafların sulh olabilecekleri veya iradeleriyle hukukî sonuca bağlayabilecekleri, kamu düzenini ilgilendirmeyen ve mahkeme kararı gerektirmeyen uyuşmazlıklar yönünden arabuluculuğa başvurulması mümkündür[4]. Bununla birlikte,

---

[3] **Atalı, Murat/Erdoğan, Ersin** (2020) "Türk Ticaret Kanunu'nun 5/A Maddesi Çerçevesinde Menfî Tespit Davaları Sorunu", Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı, C: I, ÇÜHFD, C: 5, S:1, s. 207; **Eminoğlu, Cafer/Erdoğan, Ersin** (2020) Ticarî Uyuşmazlıklarda İhtiyarî ve Dava Şartı Arabuluculuk (Zorunlu) Arabuluculuk, Ankara, Adalet, s. 29; **Koçyiğit, İlker/Bulur, Alper** (2019) Ticarî Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, Ankara, Adalet Bakanlığı, s. 14; **Yarar, Güven** (2019) Milletlerarası Özel Hukukta Arabuluculuk, İstanbul, On İki Levha, s. 10; **Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol** (2018) Medenî Usûl Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Adalet, s. 427; **Görgün, L. Şanal/Börü, Levent/Toraman, Barış/Kodakoğlu, Mehmet** (2017) Medenî Usûl Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 829; **Yazıcı Tıktık, Çiğdem** (2013) Arabuluculukta Gizliliğin Korunması, İstanbul, On İki Levha, s. 11-12; **Tanrıver, Süha** (2011) "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı'nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi", Makalelerim II, Ankara, Adalet, s. 184; **Harges, Bobby Marzine** (1997) "Mediator Qualifications: The Trend Toward Professionalization", BYU Law Review, s. 688; **Tanrıver** (2021), s. 245; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 630; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 811, 814; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 773; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 20; **Özmumcu** (2013), s. 274-275; **Taşpolat Tuğsavul,** s. 28.

[4] Arabuluculuğa elverişlilik yönünden ayrıntılı bilgi için bkz. **Ermenek, İbrahim** (2021) Arabuluculuk Sürecinde Zayıf Tarafın Korunması, Ankara, Yetkin, s. 84 vd.; **Eminoğlu, Cafer** (2021) "Anonim Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Arabuluculuğa Elverişliliği ve Elverişliliğin Tespitinde Ölçüt Önerileri", TFM, C: 7, S: 2, s. 272; **Özekes, Muhammet** (2017) Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku, C: III, 15. Baskı, İstanbul, On İki Levha, s. 2827, 2829; **Kurt Konca, Nesibe** (2017) "Arabuluculuğa Elverişli Alanlar", ÇÜHFD, C: II, S: 1, s. 237; **Akil, Cenk** (2014) "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun Kapsamı", Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C: I, Ankara, Yetkin, s. 81; **Pekcanıtez, Hakan** (2007) "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısı'nın Tanıtımı", Medenî Usûl ve İcra-İflâs

uyuşmazlığın birden fazla hukuk sistemiyle bağlantılı olması, bu anlamda yabancılık unsuru taşıması da arabuluculuğa başvurulmasına engel teşkil etmemektedir[5].

Arabuluculuğa elverişlilik yönünden söz konusu şartları taşımayan bir uyuşmazlık bakımından arabuluculuğa başvurulduğu takdirde, bu süreç sonlandırılmalıdır (HUAK m. 17/I, d). Bunun yanında, arabuluculuğa elverişlilik, anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilebilmesinin şartlarından birini teşkil ettiğinden, arabuluculuğa elverişli olmayan bir uyuşmazlığa dair anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi talebi kabul edilmemelidir (HUAK m. 18/III).

II. DAVA ŞARTI ARABULUCULUK

Arabuluculuğa ilişkin temel ilkelerden biri, iradîliktir. Kanun'da arabuluculuğa başvurma, süreci devam ettirme ve sonuçlandırma, tarafların iradesine bırakılmıştır (HUAK m. 3/I)[6]. Ancak belirli uyuşmazlıklar bakımından, dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurma zorunluluğu öngörülmüş ve bu anlamda iradîlik ilkesine arabuluculuğa başvurma yönüyle

Hukukçuları Toplantısı - VI, Medenî Usûl Hukukunda Kanun Yolları ve Arabuluculuk Kanun Tasarısı, Ankara, TBB, s. 254-255; **Tanrıver** (2022), s. 60 vd.; **Tanrıver** (2021), s. 252 vd.; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 635-636; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 812; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 784; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 48 vd.; **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 38 vd.; **Koçyiğit/Bulur,** s. 16; **Yarar,** s. 56 vd.; **Budak/Karaaslan,** s. 430; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu,** s. 829 vd.; **Erdoğan/Erzurumlu**, s. 15; **Taşpolat Tuğsavul,** s. 108 vd.; **Özbek,** s. 1499 vd.

5 **Atalı/Ermenek/Erdoğan**, s. 784; **Eminoğlu/Erdoğan**, s. 196.

6 İradîlik ilkesine dair ayrıntılı bilgi için bkz. **Tanrıver, Süha** (2018) Medenî Usûl Hukuku, C: I, 2. Baskı, Ankara, Yetkin, s. 212; **Erdoğan, Ersin/Erzurumlu, Nurbanu** (2016) Hukuk Uyuşmazlıklarında Türkiye'nin Arabuluculuk Tecrübesi ve Zorunlu Arabuluculuk Taslağı, İstanbul, Seta, s. 10; **Tanrıver, Süha** (2011) "Arabuluculuk Kurumuna Hukukî ve Sosyolojik Bir Bakış", Makalelerim II, Ankara, Adalet, s. 70; **Tanrıver** (2022), s. 65; **Tanrıver** (2021), s. 256; **Ermenek** (2021), s. 83 vd.; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 636; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 812; **Atalı/ Ermenek/Erdoğan,** s. 774; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 28; **Özekes** (2018), s. 117; **Özekes** (2017), s. 2818; **Budak/Karaaslan,** s. 431; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu,** s. 832; **Tanrıver** (2011c), s. 185 vd; **Yazıcı Tıktık,** s. 35; **Özmumcu** (2013), s. 292; **Yeşilırmak,** s. 10; **Özbek,** s. 675; **Pekcanıtez** (2007), s. 254-255.

istisna getirilmiştir[7]. Buna göre ilk olarak 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun[8] (İMK) 3'üncü maddesiyle kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, dava şartı arabuluculuk düzenlenmiştir (İMK m. 3/I). İş uyuşmazlıklarının ardından, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun[9] (TTK) 5/A maddesinde, ticarî davalardan konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat davalarına dair arabuluculuğa başvuru dava şartı hâline getirilmiştir (TTK m. 5/A/I). Akabinde, dava şartı arabuluculuğa tâbi olan uyuşmazlıkların kapsamı daha da genişletilmiştir. Buna göre 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un[10] (TKHK) 73/A maddesinde birtakım istisnalara da yer verilerek tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklar, dava şartı arabuluculuğa dâhil edilmiştir (TKHK m. 73/A/I). Dava şartı arabuluculuğun işleyişine dair genel düzenlemeye ise HUAK'ın 18/A maddesinde yer verilmiştir[11]. Belirtmek gerekir ki arabuluculuğa başvuru, ilgili kanunlarda belirtildiği sürece dava şartı olarak uygulanacağından, hâlihazırda sadece belirli nitelikleri haiz uyuşmazlıklar bakımından arabuluculuğa başvurulması zorunludur[12].

---

7 **Tanrıver** (2021), s. 257; **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 52. Dava şartı arabuluculuğun, iradîlik ilkesine açıkça aykırı olduğu yönünde bkz. **Özekes, Muhammet/Çiftçi, Pınar** (2020) "Menfî Tespit Davalarını Zorunlu Arabuluculuğa Dahil Saymanın Gereksizliği Üzerine (İstanbul BAM Kararları Örneğinden Bir Bakış)", TBBD, S: 148, s. 117-118; **Özekes, Muhammet** (2018) "Zorunlu Arabuluculuğun Hak Arama Özgürlüğü ve Arabuluculuk İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi Zorunlu Arabuluculuğa Eleştirel Bir Yaklaşım", Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu, Ankara, Pozitif, s. 131; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/ Seven,** s.150-151.

8 RG., T. 25.10.2017, S. 30221.

9 RG., T. 14.02.2011, S. 27846.

10 RG., T. 28.11.2013, S. 28835.

11 Dava şartı arabuluculuğa ilişkin düzenlemelerin sistematiğine dair değerlendirmeler için bkz. **Ekmekçi/ Özekes/Atalı/Seven,** s. 129-130.

12 Arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun, *"dava şartı"* kavramı altında düzenlenmesinin isabetli olmadığı, zira dava şartlarının yargılama kapsamında değerlendirildiği, bu zorunluluğun mahkemeye, taraflara veya dava konusuna ilişkin olmadığı, bu nedenle teknik anlamda dava şartı olarak değerlendirilemeyeceği yönünde bkz. **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 776; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 153-154; **Eminoğlu/ Erdoğan,** s. 113.

Dava şartı arabuluculuğa tâbi olan uyuşmazlıklarda dava açılabilmesi, arabuluculuğa başvurulmasına ve bu sürecin anlaşmazlıkla sona erdiğine dair son tutanağın aslının veya onaylanmış örneğinin dava dilekçesine eklenmesine bağlıdır. Dava dilekçesine son tutanağın eklenmemesi hâlinde, bunun arabuluculuğa başvurulmamasından mı yoksa başvurulmasına karşın son tutanağın eklenmesinin ihmâl edilmesinden mi kaynaklandığına göre farklı sonuçlar doğmaktadır. Buna göre arabuluculuğa başvurulup son tutanak dava dilekçesine eklenmediği takdirde, mahkemece bir haftalık kesin süre verilir. Ancak bu süre içinde anlaşmaya varılamadığına dair son tutanak mahkemeye ibraz edilmezse, dava dilekçesi karşı tarafa tebliğ edilmez ve dava şartı yokluğu sebebiyle dava usûlden reddedilir[13]. Buna karşın, dava şartı arabuluculuk

[13] Bu anlamda, arabuluculuk yolu denenmesine karşın son tutanağın aslının veya onaylı örneğinin eklenmemesi durumunda, anılan düzenleme gereğince usulden ret kararı verilemeyeceği, tarafa bir haftalık kesin süre verilmesi gerektiği yönünde İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14'üncü Hukuk Dairesi'nin şu kararı için bkz. *"…Alacak davalarında arabulucuya başvurulmasının TTK'nın 5/A maddesi uyarınca dava şartı olduğuna dair ilk derece mahkemesinin değerlendirmesi isabetli ise de; davacının, iş bu davayı açmadan önce arabulucuya başvurduğu, arabulucunun katılımıyla düzenlenmiş olan anlaşmaya varılamadığına ilişkin 28.11.2018 tarihli tutanağın mevcut olduğu, mahkemece, arabuluculuk nihai tutanağının sunulması konusunda yukarıdaki yasal düzenleme uyarınca davacıya süre vermeden ret kararı verilmesinin usul ve yasaya aykırı olduğu, arabulucuya başvurulmuş olmasına dair dava şartının somut olayda yerine getirildiği anlaşılmaktadır.",* İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2019/1449, K: 2019/1005, T: 17.07.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2019/2211, K: 2019/1459, T: 14.11.2019; İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2019/896, K: 2019/646, T: 07.05.2019; İstanbul BAM 12. Hukuk Dairesi, E: 2019/1093, K: 2019/842, T: 20.6.2019; İzmir BAM 3. Hukuk Dairesi, E: 2018/1206, K: 2018/966, T: 13.6.2018, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022. Doktrinde dava dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edilmeden davanın usûlden reddine karar verilmesine dair düzenlemenin, dava şartlarına dair genel düzenlemelere ve hukukî dinlenilme hakkına aykırı olduğu da belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 156. Bu gerekçeyle yapılan bir istinaf başvurusu, İstanbul BAM 16'ıncı Hukuk Dairesi'nce reddedilmiştir. Bkz. *"…Mahkemece, yazılı şekilde karar verilmiş olup davalı vekilinin istinafı savunma hakkının kısıtlandığına yöneliktir. Somut olayda mahkemece usulden red kararı verilmiş olup verilen karar usul ve yasaya uygundur. Zira arabuluculuk sürecinin olumsuz neticelenmesi durumunda dahi dava açılacağından ve davalının açılacak davada savunma yapabileceğinden davalı vekilinin savunma hakkının kısıtlandığına dair istinaf talebinin dinlenebilir olmadığı kanaatine varılmıştır."*, İstanbul

kapsamında olan bir uyuşmazlık için arabuluculuğa başvurulmadan dava açılmışsa, herhangi bir işlem yapılmadan dava şartının yerine getirilmemesinden dolayı davanın usûlden reddine karar verilir (HUAK m. 18/A/II; İMK m. 3/II)[14].

Arabuluculuğa başvurunun dava şartı olarak öngörülmesinin sonucu olarak, arabuluculuk taraflarca her zaman ileri sürülebilir ve mahkemece re'sen gözetilir[15]. Bunun yanında, ilgili Kanun'larda belirtilen uyuşmazlıklar

BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2019/2805, K: 2019/2879, T: 30.12.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022.

[14] Anılan düzenleme gereğince, dava şartı arabuluculuğa tâbi olan bir uyuşmazlık yönünden arabuluculuğa başvurulmadan dava açılması hâlinde, davanın usulden reddedileceğine dair Yargıtay 3'üncü Hukuk Dairesi'nin kararı için bkz. *"…İstirdat davasının açılmasından önce TTK'nın 5/A maddesi uyarınca arabulucuya başvurulmuş olmasının dava şartı olduğu ancak davacı tarafından dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmadığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla, mahkemece; arabuluculuğa başvurulmamış olması dikkate alınarak davanın dava şartı yokluğu nedeniyle usulden reddine karar verilmesi gerekirken, davanın esası hakkında karar verilmiş olması usul ve kanuna aykırıdır."*, Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E: 2021/8174, K: 2022/2961, T: 30.03.2022, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 15. Hukuk Dairesi, E: 2020/389, K: 2020/304, T: 25.2.2020; İstanbul BAM 17. Hukuk Dairesi, E: 2020/307, K: 2020/1135, T: 23.6.2020; Ankara BAM 3. Hukuk Dairesi, E: 2019/2246, K: 2020/1969, T: 23.12.2020, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022. Doktrinde anılan düzenlemenin eksik olan dava şartının tamamlanmasına imkân vermemesi, davacıya arabuluculuğa başvurulması için süre verilmemesi ve bunun bekletici sorun yapılmaması gerekçesiyle, anılan düzenlemenin usûl ekonomisi ilkesiyle bağdaşmadığı, dava şartı arabuluculuğa başvurulmadan dava açılması hâlinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115'inci maddesinin ikinci fıkrasının uygulanabileceği ve mahkemece arabuluculuk sürecine dair sonucun bekletici sorun yapılabileceği yönünde bkz. **Budak, Ali Cem** (2019) "Ticarî Davalarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk", MİHDER, C: 15, S: 1, s. 27; **Budak/Karaaslan,** s. 435. Aksi yönde bkz. **Tanrıver** (2020), s. 112; **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 110-111; **Kale**, s. 44-45; **Koçyiğit/Bulur,** s. 48. Bununla birlikte, arabuluculuğa dair dava şartı eksikliğinin esasa girilmeden mahkemece fark edilmemesi, taraflarca ileri sürülmemesi ve bu eksikliğin hüküm anında tamamlanması hâlinde, başlangıçtaki dava şartı eksikliğinden dolayı davanın usûlden reddedilmemesi gerektiği ve bu durumda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115'inci maddesinin üçüncü fıkrasının uygulanabileceği yönünde bkz. **Budak,** s. 27; **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 111; **Koçyiğit/Bulur,** s. 48.

[15] Dava şartı arabuluculuğa dair sonuçların, dava şartına dair genel düzenlemelerden farklı düzenlenmesi sebebiyle, dava şartı arabuluculuğun mahkemece inceleneceği aşamaya ilişkin olarak doktrinde bir görüşe göre genel dava şartlarının bulunup bulunmadığı incelenmeli ve

bakımından arabuluculuğa başvuru zorunluluğu, ilk derece mahkemesi yargılamasında gözetilmemişse, dava şartı olması sebebiyle istinaf ve temyiz kanun yollarında da dikkate alınır.

bu şartların varlığı hâlinde, özel dava şartı olan arabuluculuğa dair inceleme yapılmalıdır. Bununla birlikte, genel dava şartlarının incelenmesi yönünden dilekçelerin sunulması gerektiğinden, dava şartı olan arabuluculuğa başvurulmaksızın dava açılması hâlinde herhangi bir işlem yapılmadan davanın usulden reddedilmesine dair düzenleme dava şartı kavramıyla bağdaşmamaktadır. Bkz. **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 157-158. Diğer görüşe göre belirli uyuşmazlıklar yönünden arabuluculuğa başvuru zorunluluğu, dava şartı kavramıyla birlikte kullanılmasına karşın dava engeli olarak düzenlendiği ve mevzuatta dava şartı arabuluculuğun inceleneceği aşama özel olarak öngörüldüğü için arabuluculuğun genel ve özel dava şartlarından önce incelenmesi gerekir. Bkz. **Eminoğlu/Erdoğan,** s.115-116. Bu hususa dair farklı yönde olan Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi kararları da bulunmaktadır. Arabuluculuğun dava şartı olarak düzenlenmesi sebebiyle, görev ve yetki hususları değerlendirilmeden arabuluculuğa başvuru şartının yerine getirilip getirilmediğinin mahkemece incelenemeyeceği yönünde bkz. *"…Görevli mahkeme tarafından, öncelikle yetkili olup, olmadığı belirlenip, yetkili ise diğer dava şartlarının değerlendirilmesi gerekirken, yetki hususu ve özellikle davalının yetki itirazı değerlendirilmeden davanın 7036 sayılı Yasada düzenlenmiş bir başka dava şartı olan arabuluculuğa başvurulmadığı gerekçesiyle usulden reddine karar verilmesi ve istinaf merci olan İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 26. Hukuk Dairesi tarafından da davalı tarafın yetki hususundaki istinaf başvurusunun değerlendirilmeden istinaf başvurusunu reddetmesi hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir.",* Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, E: 2019/520, K: 2019/5144, T: 04.03.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022. Aynı yönde bkz. İzmir BAM 1. Hukuk Dairesi, E: 2020/1268, K: 2021/1252, T: 8.7.2021; İstanbul BAM 7. Hukuk Dairesi, E: 2019/1829, K: 2019/1868, T: 07.11.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022. Dava şartı arabuluculuğun özel dava şartı olarak genel dava şartlarından önce incelenmesi gerektiği yönünde ise bkz. *"…Davadan önce arabulucuya başvuru şartı, davanın mahkemelerde açılıp görülmesine yönelik olarak düzenlenen özel bir dava şartıdır. Mahiyetleri gereği özel dava şartları 6100 Sayılı HMK.nın 114 Maddesinde düzenlenen genel dava şartlarından önce incelenir. Somut olayda mahkemenin öncelikle arabuluculuk dava şartını incelemiş olması usul ve yasaya uygun olup aksi yöndeki davalı istinafı yerinde değildir."*, İstanbul BAM 13. Hukuk Dairesi, E: 2019/2623, K: 2020/553, T: 14.05.2020, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 31. Hukuk Dairesi, E: 2019/2016, K: 2019/1614, T: 17.07.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 27.06.2022.

III. DAVALARIN YIĞILMASININ DAVA ŞARTI ARABULUCULUK BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. GENEL OLARAK

Dava şartı arabuluculuğun hukuk sistemimize girmesinden itibaren, yargılama hukukuna dair birtakım sorunlar doğmuştur[16]. Bu sorunlardan biri, dava şartı arabuluculuk kapsamında olan ve olmayan birden fazla talebin davaların yığılması[17] şeklinde ileri sürülmesi hâlinde, mahkemenin arabuluculuk incelemesini nasıl yapacağı noktasındadır. Bu hususa dair farklı yönde yargı kararlarına ve doktrindeki görüşlere yer vermeden önce, davaların yığılmasına dair genel bilgileri zikretmekte fayda vardır.

Davaların yığılması, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun[18] (HMK) 110'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Davaların yığılması, talep sonucuna göre dava çeşitleri arasında yer almaktadır. Davacının aynı davalıya karşı, birden fazla bağımsız aslî talebini, aralarında derecelendirme yapmadan aynı dava dilekçesinde ileri sürmesi, davaların yığılması olarak ifade edilmektedir[19]. Davaların yığılması kurumunun düzenlenmesinin amacı, ilgili

---

[16] Dava şartı arabuluculuğa dair mahkeme aşamasında ortaya çıkan usûlî sorunlara dair ayrıntılı bilgi için bkz. **Atalı, Murat** (2018) "Zorunlu Arabuluculuğun Yargılama Hukuku Bakımından Ortaya Çıkardığı Sorunlar", Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu, Ankara, Pozitif, s. 140 vd.; **Tanrıver** (2021), s. 320 vd.; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 187 vd.; **Eminoğlu/Erdoğan**, s. 131 vd.; **Özekes/Çiftçi,** s. 103; **Özekes** (2018), s. 116.

[17] Davaların yığılması kurumu, objektif dava birleşmesi, objektif dava yığılması, kümülatif dava birleşmesi, kümülatif dava yığılması, taleplerin yığılması şeklinde de ifade edilmekle birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 110'uncu maddesinde *"davaların yığılması"* kavramı kullanıldığı için çalışmada da bu kavram tercih edilmiştir.

[18] RG., T. 04.02.2011, S. 27836.

[19] **Musielak, Hans-Joachim/Voit, Wolfgang** (2022) Zivilprozessordnung, 19. Auflage, München, Franz Vahlen, ZPO § 260 Rn. 1; **Beck'scher Online Kommentar-ZPO** (2022), 44. Auflage, München, C.H. Beck, ZPO § 260 Rn. 1; **Yılmaz, Ejder** (2021) Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C: 2, Ankara, Yetkin, s. 2519, 2521; **Saenger, Ingo** (2021) Zivilprozessordnung, Handkommentar, 9. Auflage, Baden-Baden, Nomos, ZPO § 260 Rn. 1; **Münchener Kommentar zur ZPO** (2020) Band I, 6. Auflage, München, C.H. Beck, ZPO § 260 Rn. 1; **Pekcanıtez, Hakan** (2017) Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku, C: III, 15. Baskı, İstanbul, On İki Levha, s. 1092; **Bulut, Uğur** (2017) Medenî Usûl Hukukunda Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi), Ankara, Adalet, s. 13; **Postacıoğlu, İlhan E./Altay,**

maddenin gerekçesinden anlaşıldığı üzere birden fazla aslî talebe ilişkin delillerin sunulması ile tahkikatın ortak olması ve bunun sonucunda usûl ekonomisi ilkesinin gerçekleştirilmesidir[20].

Birden fazla talebin davaların yığılması şeklinde ileri sürülebilmesi için Kanun'da, aynı davacı tarafından aynı davalıya karşı birden fazla talebin yöneltilmesi, taleplerin aslîlik-fer'îlik ilişkisi kurulmadan ileri sürülmesi, bütün taleplerin aynı yargı çeşidinde yer alması ve bu talepler yönünden ortak yetkili mahkemenin bulunması şartları öngörülmüştür (HMK m. 110/I, c. 2). Bunun yanında, ilgili düzenlemede yer verilmemesine karşın, doktrinde aksi yönde görüşler de olmakla birlikte birden fazla talep yönünden aynı mahkemenin görevli olması gerektiği belirtilmektedir[21]. Ayrıca aslî talepler bakımından aynı

Sümer (2015) Medenî Usûl Hukuku Dersleri, İstanbul, Vedat, s. 268; **Kırtıloğlu, S. Serhat** (2014) "Medenî Yargılama Hukukunda Objektif Dava Birleşmesi", EÜHFD., C: XVIII, S: 3-4, s. 135; **Kuru, Baki** (2001) Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C: II, İstanbul, Demir-Demir, s. 1496; **Bilge, Necip/Önen, Ergun** (1978) Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara, Sevinç, s. 395; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 230; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 310; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 347-348; **Tanrıver** (2018), s. 628; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu,** s. 294.

[20] Davaların yığılmasının düzenlendiği HMK'nın 110'uncu maddesinin gerekçesi şu şekildedir: *"Davacının, aynı davalıya karşı olan birbirinden bağımsız birden fazla talebini, aralarında bir derecelendirme ilişkisi yani aslîlik–ferîlik ilişkisi kurmadan aynı dava dilekçesinde ileri sürmesine davaların yığılması denir. Bu dava çeşidinde taleplerin tümü birbirinden bağımsız, eşdeğer ve aynı derecede öneme sahiptir. Her bir talep farklı edimlerin gerçekleştirilmesine yönelmiştir. Görünüşte tek dava, gerçekte ise talep sayısınca dava mevcuttur. Yine, görünüşte tek hüküm, gerçekte ise talep sayısınca hüküm mevcuttur. Mahkeme, taleplerin tümü hakkında ayrı ayrı karar vermek ve bunları hüküm fıkrasında göstermek zorundadır. Mahkemenin, taleplerin tümü hakkında tek ve aynı şekilde karar verme zorunluluğu yoktur. Dava şartları, her bir talep bakımından ayrı ayrı belirlenir. Ayrıca, birlikte ileri sürülen talepler arasında hukukî veya ekonomik bir bağın bulunması da şart değildir. Davaların yığılmasının varlığı hâlinde, tek müşterek olan husus, delillerin ikâmesi ile tahkikat aşamasıdır. Sözü edilen kurum, son işaret edilen nokta sebebiyle usul ekonomisi ilkesinin gerçekleştirilmesine büyük ölçüde katkıda bulunur."*, www.legalbank.net, s.e.t. 03.04.2022.

[21] **Musielak/Voit/Foerste,** ZPO § 260 Rn. 6b; **BeckOK ZPO/Bacher,** ZPO § 260 Rn. 19; **Yılmaz,** s. 2521; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 310; **Atalı/ Ermenek/Erdoğan,** s. 348; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Müko-ZPO/Becker-Eberhard,** ZPO § 260 Rn. 39; **Hk-ZPO/Saenger,** ZPO § 260 Rn. 17; **Pekcanıtez** (2017), s. 1095; **Bulut** (2017), s. 30, 199; **Kırtıloğlu,** s. 150. Karş.

mahkemenin görevli olmasının yeterli olmayacağı, taleplerin aynı yargılama usûlüne tâbi olmasının da aranılması gerektiği genel olarak ifade edilmektedir[22]. Davaların yığılmasından söz edilebilmesi için aslî talepler arasında bağlantı bulunması ise aranmamaktadır. Bu anlamda, farklı hukukî ilişkilerden kaynaklanan talepler söz konusu olsa dâhi diğer şartların varlığı hâlinde, bu taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi mümkündür[23]. Ancak farklı hukukî ilişkilerden kaynaklı taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi, usûl ekonomisi ilkesi ile bağdaşmadığı takdirde, mahkemenin davaların ayrılmasına karar verebileceği belirtilmektedir[24].

Davaların yığılması hâlinde, talep sayısı kadar birbirinden bağımsız davanın olduğu kabul edilmektedir[25]. Bunun sonucu olarak, davaların

---

Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu, s. 295. Genel mahkemede açılması gereken bir davanın, davaların yığılması şeklinde özel mahkemede görülebileceğini belirten aksi yöndeki görüş için bkz. **Budak/Karaaslan,** s. 147; **Kuru,** s. 1498. Uygulamada sınaî mülkiyet haklarından doğan talepler ile asliye ticaret mahkemesinin görev alanına giren haksız rekabetten doğan talepler, fikrî ve sınaî hukuk mahkemesinde birlikte görülmektedir. Bu durum, örneğin, tecavüzün tespiti, önlenmesi ve tecavüzün haksız rekabet teşkil etmesi sebebiyle maddi tazminat talepleri gibi dava şartına tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi hâlinde dava şartı arabuluculuk incelemesinin nasıl yapılması gerektiğine dair Bölge Adliye Mahkemesi kararlarından anlaşılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2021/680, K: 2021/761, T: 09.04.2021, www.legalbank.net, 28.01.2022. Aynı yönde bkz. Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2021/780, K: 2021/927, T: 18.06.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

22 **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 310; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 348; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Pekcanıtez** (2017), s. 1095; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu,** s. 295; **Bulut** (2017), s. 238-239. Karş. **Ermenek, İbrahim** (2014) Medenî Usûl Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, Ankara, Yetkin, s. 137 vd.; **Kırtıloğlu,** s. 146.

23 **Musielak/Voit/Foerste,** ZPO § 260 Rn. 2; **BeckOK ZPO/Bacher,** ZPO § 260 Rn. 3; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 348-349; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Müko-ZPO/Becker-Eberhard,** ZPO § 260 Rn. 8; **Hk-ZPO/Saenger,** ZPO § 260 Rn. 4; **Pekcanıtez** (2017), s. 1094; **Bulut** (2017), s. 33; **Bilge/Önen,** s. 394.

24 **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 349; **Pekcanıtez** (2017), s. 1094-1095; **Ermenek** (2014), s. 208. Karş. **Bulut** (2017), s. 340-341.

25 **Yılmaz,** s. 2523; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 310; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu,** s. 295; **Pekcanıtez** (2017), s. 1093; **Bulut** (2017), s. 23-24; **Postacıoğlu/Altay,** s. 269; **Kuru**, s. 1497.

yığılmasında delillerin sunulması ile tahkikat ortak olsa da dava dilekçesinde taleplere dair vakıalar ayrı ayrı belirtilir, mahkemece her bir aslî talep açısından inceleme yapılır ve dava şartları ayrı ayrı belirlenir[26]. Bunun yanında, birlikte ileri sürülen talepler hakkında ayrı ayrı karar verilir[27]. Ayrıca söz konusu kararlara karşı ayrı ayrı kanun yoluna başvurulur[28].

B. DAVALARIN YIĞILMASI BAKIMINDAN DAVA ŞARTI ARABULUCULUĞA DAİR YARGI KARARLARI

Birden fazla aslî talebin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi hâlinde, taleplerin tümü dava şartı arabuluculuk kapsamına girdiği ve arabuluculuğa başvurulmadığı takdirde, mahkemenin dava şartı yokluğu sebebiyle, davanın usûlden reddi kararı vereceği konusunda tereddüt bulunmamaktadır. Örneğin, markanın tecavüzünden kaynaklı olarak marka hakkı sahibinin mütecavize karşı tecavüz fiilinden dolayı maddî ve manevî tazminat ile itibar kaybı tazminatı taleplerini ileri sürmesi durumunda, söz konusu talepler belirli bir miktar paranın ödenmesine dair alacak ve tazminat talebini konu olan ticarî davalar olarak dava şartı arabuluculuğa tâbidir (TTK m. 5/A/I)[29]. Söz konusu talepler, davaların yığılması şeklinde arabuluculuğa

---

[26] **BeckOK ZPO/Bacher,** ZPO § 260 Rn. 19; **Yılmaz,** s. 2523; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 310; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Müko-ZPO/Becker-Eberhard,** ZPO § 260 Rn. 32, 37; **Hk-ZPO/Saenger,** ZPO § 260 Rn. 16; **Görgün/Börü/Toraman/ Kodakoğlu,** s. 295; **Pekcanıtez** (2017), s. 1093; **Bulut** (2017), s. 27; **Postacıoğlu/Altay,** s. 269; **Kırtıloğlu,** s. 152.

[27] **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu,** s. 295; **Pekcanıtez** (2017), s. 1093; **Postacıoğlu/Altay,** s. 269; **Kırtıloğlu,** s. 163; **Kuru,** s. 1500.

[28] **Yılmaz,** s. 2529; **Bulut** (2017), s. 436; **Kırtıloğlu,** s. 164.

[29] **Eminoğlu, Cafer/Korkmaz, Cansu** (2022) "Marka Hakkına Tecavüzden Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği", EBYÜ-HFD, C: 26, S:1, s. 316; **Yasaman, Hamdi/Ayoğlu, Tolga/Yusufoğlu Bilgin, Fülürya/Memiş Kartal, Pınar/Yüksel, Sinan/Yasaman, Zeynep** (2021) Sınaî Mülkiyet Kanunu Şerhi, C: III, Ankara, Seçkin, s. 3292; **Ayhan, Rıza/Çağlar, Hayrettin/Yıldız, Burçak/İmirlioğlu, Dilek** (2021) Sınaî Mülkiyet Hukuku, Ankara, Adalet, s. 345; **Kale, Serdar** (2020) Marka Davalarında Yargılama Usûlü, Ankara, Adalet, s. 46; **Oğuz, Arzu/Yılmaztekin, Hasan Kadir/Üner, Ezel** (2020) Fikrî Mülkiyet Hukukunda Uzman Arabuluculuk: Bektaş, Sezercan/Akipek Öcal, Şebnem

başvurulmadan ileri sürülürse, her bir talebin dava şartı arabuluculuk kapsamında olması ve bu yol tüketilmeden dava açılması sebebiyle, davanın usûlden reddine karar verilir.

Buna karşılık, davaların yığılması şeklinde ileri sürülen taleplerin tümü değil, birisi veya bir kısmı dava şartı arabuluculuk kapsamına girer ve o talep yönünden arabuluculuğa başvurulmadan dava açılır ise mahkemenin davanın usûlden reddi kararı mı vereceği yoksa tüm talepler bakımından dava şartı arabuluculuğun aranmayacağından hareketle davaya devam mı edeceği ya da tüm talepleri ayrı ayrı değerlendirerek mi bir sonuca varacağı belirsizdir. Bu hususa dair mahkemenin ne yönde karar vereceğine ilişkin farklı yargı kararları bulunmaktadır. Bu anlamda, davaların yığılmasında dava şartı arabuluculuğa ilişkin uygulamadaki durumu ve yargı kararlarındaki farklılığı ele almak amacıyla, Bölge Adliye Mahkemesi kararlarına ve Yargıtay kararlarına ayrı ayrı yer verilmesinde fayda vardır.

1. Bölge Adliye Mahkemesi Kararları

Dava şartı arabuluculuğa tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi ve ilgili talep için arabuluculuk yoluna başvurulmaması hâlinde, Bölge Adliye Mahkemelerinin farklı yönde kararlar verdiği görülmektedir. Buna göre, bazı Bölge Adliye Mahkemesi kararları, davaların yığılması şeklinde ileri sürülen talepler arasında dava şartı arabuluculuk kapsamında olan talep bakımından arabuluculuğa başvurulmadığı takdirde, davanın usûlden reddine yönelik ilk derece mahkemesi kararlarının yerinde olduğuna ilişkindir[30]. Bir kısım Bölge Adliye Mahkemesi kararları, davaların yığılmasına konu olan dava şartı arabuluculuk kapsamındaki bir talep yönünden bu yola başvurulmadan dava açılması durumunda, taleplerin ayrılmasına ve dava şartı arabuluculuk kapsamında olan

(Editörler), Ankara, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, s. 362; **Bozgeyik, Hayri** (2019) Marka Hakkının Korunması, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha, s. 209; **Uzunallı, Sevilay** (2019) Marka Hukuku, Ankara, Adalet, s. 420.

30 İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, T. 30.05.2019, E. 2019/1244, K. 2019/1234; İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2019/2805, K: 2019/2879, T: 30.12.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

talep yönünden usûlden ret kararı verilmesine yöneliktir[31]. Bir kısım Bölge Adliye Mahkemesi kararları ise dava şartı arabuluculuğa tâbi olan talep yönünden arabuluculuğa başvurulmadığı için ayırma kararı verilmesinin isabetli olmadığı ve bu talebin de dava şartı arabuluculuğa tâbi olmayacağı hakkındadır[32]. Bu kararlardan davaların yığılmasında taleplerden biri veya birkaçının dava şartı arabuluculuk kapsamında olması ve bu yolun tüketilmemesi durumunda, Bölge Adliye Mahkemelerinin yanında ilk derece mahkemelerinin de farklı farklı kararlar verdiği anlaşılmaktadır.

Davaların yığılması şeklinde açılan bir davada, fikir ve sanat eserlerine yönelik tecavüz fiilinden kaynaklı olarak, tecavüzün tespiti, durdurulması, hükmün ilân edilmesi ve manevî tazminat talepleri ileri sürülmüş, ilk derece mahkemesince manevî tazminat talebinin dava şartı arabuluculuk kapsamında olmasına (TTK m. 5/A/I) rağmen, arabuluculuğa başvurulmaması sebebiyle davanın usûlden reddine karar vermiştir. İstinaf incelemesini yapan İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 16'ncı Hukuk Dairesi ise talepler arasında manevî tazminat talebi gibi dava şartı arabuluculuğa tâbi olan bir talebin olması ve bu talep yönünden arabuluculuğa başvurulmaması sebebiyle, tüm talepler

[31] İstanbul BAM 13. Hukuk Dairesi, E: 2020/538, K: 2020/796, T: 09.07.2020, www.kazanci.com.tr, s.e.t. 01.04.2022. İstanbul BAM 26. Hukuk Dairesi, E: 2019/2873, K: 2020/92, T: 16.1.2020; Ankara BAM 6. Hukuk Dairesi, E: 2019/1593, K: 2019/1066, T: 07.05.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 28.06.2022.

[32] İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2021/680, K: 2021/761, T: 09.04.2021; İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2021/1881, K: 2021/1908, T: 05.11.2021; İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2020/2005, K: 2020/2035, T: 26.11.2020; İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/1596, K: 2021/1475, T: 02.12.2021; İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/59, K: 2021/758, T: 10.06.2021; İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/305, K: 2021/798, T: 17.06.2021; İstanbul BAM 43. Hukuk Dairesi, E: 2020/1124, K: 2021/185, T: 25.02.2021; Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2021/780, K: 2021/927, T: 18.06.2021; Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2021/757, K: 2021/857, T: 11.06.2021; Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2020/618, K: 2021/629, T: 29.04.2021; Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2021/390, K: 2021/316, T: 11.03.2021; Adana BAM 9. Hukuk Dairesi, E: 2021/546, K: 2021/1252, T: 05.11.2021; Sakarya BAM 7. Hukuk Dairesi, E: 2021/92, K: 2021/1709, T: 12.10.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

yönünden davanın usûlden reddine dair ilk derece mahkemesi kararının yerinde olduğuna karar vermiştir[33].

Buna karşılık, bir icra takibine yapılan itirazın iptal edilmesi ile takibe itiraz edenin başlattığı icra takibine konu olan borcun bulunmadığının tespiti taleplerinin davaların yığılması şeklinde ileri sürüldüğü somut olayda, ilk derece mahkemesi dava şartı yokluğundan davanın usûlden reddine karar vermiştir. İstinaf kanun yolunda ise İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi'nin 13'üncü Hukuk Dairesi, davaların yığılmasına konu olan birbirinden bağımsız aslî taleplerin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği, taleplerden itirazın iptali talebinin dava şartı arabuluculuk kapsamında olduğu ve arabuluculuğa başvurulmadan dava açıldığı gerekçesiyle taleplerin ayrılmasına ve itirazın iptali talebinin usûlden reddine, menfî tespit talebi yönünden ise davaya devam edilmesine karar verilmesi gerektiğini belirtmiş, ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılmasına ve ilgili mahkemeye gönderilmesine karar vermiştir[34].

---

[33] *"…Mahkemece, dava konusu uyuşmazlığın 6102 Sayılı TTK'nun 5/A maddesi gereğince arabuluculuğa tabi olduğu, bu konudaki dava şartının yerine getirilmeden dava açıldığı gerekçesiyle dava dilekçesinin usulden reddine karar verilmiş, kararı davacı vekili istinaf etmiştir. Davacı vekili istinaf sebebi olarak; açılan davada objektif dava birleşmesinin söz konusu olduğunu, kanunun eserlerin sahibi olunduğunun tespiti ve tecavüzün ref'i davasını arabuluculuk şartına tabi kılmadığını bildirmiştir. Dava, dava konusu eserlerin davacıya ait olduğunun tespiti, tecavüzün ref'i, hükmün ilanı ve manevi tazminat talebine ilişkindir. 6102 Sayılı TTK'nun 5/A maddesi gereğince konusu bir miktar alacak ve tazminat olan davalar yönünden arabuluculuğa başvurulması dava şartıdır. Somut olayda her ne kadar eser sahipliğinin tespiti ve tecavüzün ref'i talepleri var ise de, aynı zamanda manevi tazminat talebi de vardır. Manevi tazminat talebinin istenebilmesi için davacının haklarının ihlali ve tecavüzün varlığının ispatı gerekir. Bu itibarla davacı vekilinin istinaf talebi yerinde değildir…",* İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2019/1244, K: 2019/1234, T: 30.05.2019, www.legalbank.net, s.e.t. 28.01.2022. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E. 2019/2805, K. 2019/2879, T: 30.12.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

[34] *"…Davacının tek bir dava dilekçesi ile birbirinden bağımsız birden fazla asli talebi hakkında ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerekmektedir. TTK'nın 5/A maddesine göre davacının asli taleplerinden olan itirazın iptali davası arabuluculuk dava şartına tabidir…Mahkemece yapılacak iş HMK'nın 110. Maddesine göre davaların yığılması şeklinde açılan itirazın iptali davası ile menfi tespit davasının tefriki ile itirazın iptali davasında arabuluculuk dava şartı yokluğu nedeniyle usulden red kararı vermek, menfi tespit davası yönünden ise dava değeri üzerinden harç eksikliği ikmal edildikten sonra taraf delillerinin toplanarak oluşacak sonuca göre karar vermek olmalıdır. Bu nedenle davacı istinaf başvurusunun menfi tespit talebine*

Tasarım hakkına tecavüzün tespiti ile önlenmesi ve haksız rekabetten kaynaklı maddî tazminat taleplerinin davaların yığılması şeklinde ileri sürüldüğü başka bir somut olayda ise ilk derece mahkemesi, maddî tazminat talebi bakımından arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun (TTK m. 5/A/I) yerine getirilmemesi sebebiyle ayırma ve usûlden ret kararı vermiştir. Davacı, dava şartı arabuluculuğa tâbi olmayan taleplerle birlikte tazminat talebinin ileri sürüldüğü, bu nedenle tüm talepler yönünden arabuluculuğa başvurulmasının gerekmediği ve bu kararın güncel uygulamaya aykırı olduğu gerekçesiyle istinaf kanun yoluna başvurmuştur. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 16'ncı Hukuk Dairesi ise birlikte ileri sürülen taleplerden maddî tazminat talebi için dava şartının yerine getirilmediği gerekçesiyle ayırma kararı verilmesinin isabetli olmadığını, maddî tazminat talebinin tecavüzün tespiti, önlenmesi gibi dava şartı arabuluculuğa tâbi olmayan diğer taleplerle ileri sürülmesi sebebiyle arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun aranmayacağını belirtmiş ve ilk derece mahkemesi kararının yerinde olmadığına karar vermiştir[35].

yönelik olarak kısmen kabulüyle mahkeme kararının HMK 353/1-a4 maddesi uyarınca kaldırılmasına yukarda belirtilen şekilde işlem yapılarak yeniden karar verilmek üzere mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerektiği kanaatine varılarak aşağıdaki hüküm kurulmuştur.", İstanbul BAM 13. Hukuk Dairesi, E: 2020/538, K: 2020/796, T: 09.07.2020, www.kazanci.com.tr, s.e.t. 01.04.2022. Anılan karara yönelik ayrıca bkz. **Bulut** (2021), s. 377-378. Benzer yönde bkz. *"…Somut olayda, davacının fark ücret alacağı, fazla çalışma ücreti alacağı, ihbar tazminatı alacağı, asgari geçim indirimi alacağı ve ulusal bayram genel tatil ücreti alacakları dosyadan tefrik edilmiş olup, davacının arabuluculuk bürosuna ücret alacağı, ihbar tazminatı alacağı, fazla çalışma ücreti alacağı, ulusal bayram genel tatil ücreti alacağı, asgari geçim indirimi alacağı, hafta tatili ücreti alacağı talepleri yönünden başvurduğu, kötüniyet tazminatı alacağı yönünden arabulucuya başvurusunun bulunmadığı, dolayısıyla davacının kötüniyet tazminatı talebine ilişkin olarak arabuluculuğa başvurma zorunlu şartını yerine getirmediği anlaşıldığından, mahkemece, davanın 7036 sayılı Kanun'un 3. ve 7. maddeleri ile 6100 sayılı Kanun'un 110, 115. maddeleri gereğince kötüniyet tazminatı alacağı yönünden dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmesi isabetlidir."*, Ankara BAM 6. Hukuk Dairesi, E: 2019/1593, K: 2019/1066, T: 07.05.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 28.06.2022. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 26. Hukuk Dairesi, E: 2019/2873, K: 2020/92, T: 16.1.2020, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 28.06.2022.

35 *"…Somut olayda, 6100 sayılı HMK'nın 110. maddesiyle düzenleme altına alınan "davaların yığılması" durumu söz konusu olup, uyuşmazlık, tasarım hakkına dayalı olarak, tecavüzün tespiti, meni ve tecavüz haksız rekabet nedeniyle maddi tazminat davalarını içermektedir. Konusu bir miktar paranın ödenmesi olan tazminat istemlerine ilişkin davalar arabuluculuğa*

Aynı şekilde, şirket müdürünün azli ve şirketin uğradığı zararların tazmin edilmesi taleplerinin dava yığılması şeklinde ileri sürüldüğü davaya ilişkin İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14'üncü Hukuk Dairesi'nin[36], menfî tespit ile alacak taleplerinin birlikte ileri sürüldüğü davaya dair Adana Bölge Adliye Mahkemesi 9'uncu Hukuk Dairesi'nin[37], adî ortaklığın tasfiyesi ile bir

tabi ise de, tasarım hakkına tecavüzün tespiti ve menine, haksız rekabete ilişkin davalar, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan bir alacak ya da tazminat davası olmadığından arabuluculuğa tabi değildir. Birlikte açılan ve birlikte görülmesi gereken davaların da sırf bir kısmının arabuluculuk dava şartına tabi olduğu düşüncesi ile tefrikine karar verilmesi de doğru değildir. Bu durumda, arabuluculuğa tabi olmayan bir dava ile birlikte açılan tazminat davası da arabuluculuk dava şartına tabi olmayacağından, tefrik işleminin de hatalı oluşu nedeni ile aksi yöndeki mahkeme gerekçesi isabetli görülmediğinden davacı yanın istinaf başvurusunun kabulüne karar vermek gerekmiştir.", İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2021/680, K: 2021/761, T: 09.04.2021, www.legalbank.net, s.e.t. 28.01.2022. Aynı yönde bkz. İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2021/1881, K: 2021/1908, T: 05.11.2021; İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi, E: 2020/2005, K: 2020/2035, T: 26.11.2020, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

[36] *"…Somut olayda davacı vekili, davalı yönetim kurulu üyelerinin şirketi kötü yönetmesi nedeniyle bir miktar paranın yöneticilerden alınarak şirkete ödenmesine ilişkin sorumluluk (tazminat) davası yanında, davalı yöneticilerin TTK'nın 630. maddesi uyarınca azli talebini de ileri sürdüğünden, bu nitelikteki davaların bir bütün olarak ve işin esasına girilerek mahkemece çözüme kavuşturulması gerektiği halde, ilk derece mahkemesince bir birine sıkı sıkıya bağlı olan taleplerin tefrik edilerek, tazminata ilişkin uyuşmazlığın zorunlu arabuluculuğa tabi olduğu gerekçesiyle davanın usulden reddine karar verilmesi doğru olmamıştır (Emsal nitelikte, Yargıtay 2019/3611 E- 2020/4734 K 04/11/2020 T). Davadaki her iki talebin aynı vakıalardan kaynaklanması nedeniyle talepler arasında HMK'nın 166. maddesinde belirlenen nitelikte bir bağlantı bulunması nedeniyle aynı vakıalardan kaynaklanan taleplere ilişkin davaların tefrikinin de yerinde olmadığı anlaşılmış, bu husus dairemizce HMK'nın 353/1.a.5 maddesi gereğince re'sen dikkate alınmıştır. Bu durumda, somut olayda talep yığılması olduğu ve her iki talebin birlikte görülerek incelenmesi gerekirken, davaların ayrılarak taleplerden birinin zorunlu arabuluculuğa tabi olduğu gerekçesiyle usulden reddine karar verilmesi doğru olmamıştır."*, İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/1596, K: 2021/1475, T: 02.12.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022. Benzer yönde bkz. İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/59, K: 2021/758, T: 10.06.2021; İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/305, K: 2021/798, T: 17.06.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

[37] *"…Davanın konusunun birden fazla olması ve bunlardan bir kısmının bir miktar para alacağına, bir kısmının ise menfi tespit olmaması halinde, yani HMK 110. maddesi anlamında bir dava yığılması ve talepler arasında da HMK 166. maddesi anlamında bağlantı bulunması halinde, uyuşmazlığın ne şekilde çözümleneceğine ilişkin bir hüküm bulunmamakta ise de,*

miktar alacağın ödenmesi taleplerini konu olan davada Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 7'nci Hukuk Dairesi'nin[38], markaya tecavüzün tespiti ile manevî tazminat taleplerinin ileri sürüldüğü davada Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 20'nci Hukuk Dairesi'nin[39], uyuşmazlığın çözümünde asıl olanın mahkeme yargısı olduğu, dava şartı arabuluculuğa tâbi olan ve olmayan, aralarında

Anayasamız uyarınca, uyuşmazlığın çözümünde asıl olanın mahkeme yargısı olduğu dikkate alındığında, aralarında bağlantı bulunan ve miktara tabi olan ve olmayan talepleri bir arada içeren, talep yığılmasının söz konusu olduğu davaların arabuluculuğa tabi olmaksızın mahkemece çözüme kavuşturulması gerekir. Somut olayda davacı taraf, menfi tespit ve alacak taleplerini bir arada ileri sürdüğünden, alacak talebi arabuluculuğa tabi olmakla birlikte menfi tespit talebi arabuluculuğa tabi olmadığından, bu hali ile talep yığılmasının söz konusu olup, davaların bir bütün olarak ve işin esasına girilerek mahkemece çözüme kavuşturulması gerekirken yazılı şekilde davanın usulden reddine karar verilmesi doğru olmamıştır.", Adana BAM 9. Hukuk Dairesi, E: 2021/546, K: 2021/1252, T: 05.11.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

38 *"…Somut olayda iki şirket arasındaki adi ortaklığın tasfiyesi ve alacak isteminde bulunulmuş olup uyuşmazlık nispi ticari dava kapsamında kalmaktadır. Alacak istemi bir miktar paranın ödenmesi istemine ilişkin olduğu için zorunlu arabuluculuğa tabi ise de, adi ortaklığın tespiti ve tasfiyesi bir miktar paranın ödenmesinden ibaret olmadığı için zorunlu arabuluculuğa tabi değildir. Yukarıda belirtilen Yargıtay kararlarında belirtildiği üzere uyuşmazlığın çözümünde asıl olan mahkeme yargısı olup aralarında bağlantı bulunan ve miktara tabi olan ve olmayan talepleri bir arada içeren, talep yığılmasının söz konusu olduğu davaların ticari arabuluculuğa tabi olmaksızın mahkemece çözüme kavuşturulması gerektiğinden mahkemece zorunlu arabuluculuğa ilişkin dava şartı yokluğundan davanın reddine karar verilmesi doğru değildir.",* Sakarya BAM 7. Hukuk Dairesi, E: 2021/92, K: 2021/1709, T: 12.10.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

39 *"…Somut olayda da davacı taraf, markaya tecavüz ve haksız rekabetin tespiti ile birlikte manevi tazminatın davalıdan tahsilini talep etmiştir. Buna göre; davanın konusunun bir kısmı bir miktar para alacağının tahsiline ilişkin ise de, bir kısmının konusunu ise markaya tecavüzün ve haksız rekabetin tespiti talepleri oluşturduğundan, bu nitelikteki davaların bir bütün olarak ve işin esasına girilerek mahkemece çözüme kavuşturulması gerektiği halde, ilk derece mahkemesince davadaki manevi tazminat talebi bakımından ayırma kararı verilerek, mahkemenin yeni esasına kaydedilen dava dosyasında davacı tarafça davadan önce arabuluculuğa başvurulmadığı gerekçesiyle yazılı şekilde davanın usulden reddine karar verilmesi doğru görülmemiş…",* Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2021/780, K: 2021/927, T: 18.06.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022. Aynı yönde bkz. Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2021/757, K: 2021/857, T: 11.06.2021; Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2020/618, K: 2021/629, T: 29.04.2021; Ankara BAM 20. Hukuk Dairesi, E: 2021/390, K: 2021/316, T: 11.03.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

bağlantı bulunan taleplerin arabuluculuğa tâbi olmaksızın mahkemece karara bağlanması gerektiği yönünde kararları bulunmaktadır.

2. Yargıtay Kararları

Dava şartı arabuluculuk kapsamında olan bir talebin, bu kapsamda olmayan taleplerle birlikte davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi ve ilgili talep yönünden arabuluculuğa başvurulmaması hâlinde, mevcut Yargıtay kararları, taleplerin tümü bakımından arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun aranmayacağına ilişkindir. Davaların yığılmasında dava şartı arabuluculuk incelemesi bakımından, Yargıtay kararlarının aynı yönde olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, bu kararların davaların yığılmasına dair arabuluculuk incelemesi hakkında uygulamaya yön verdiği, yukarıda zikredildiği üzere söz konusu kararlardan sonra verilen Bölge Adliye Mahkemeleri kararlarının da genel itibariyle aynı yönde olduğu görülmektedir.

Bu hususa ilişkin olarak, fikir ve sanat eserlerinin hak sahibinin rızası alınmaksızın kullanımından dolayı haksız rekabetin tespiti, tecavüzün ortadan kaldırılması, maddî ve manevî tazminat taleplerinin, davaların yığılması şeklinde ileri sürüldüğü bir davada, ilk derece mahkemesince dava şartı olarak arabuluculuğa başvurulmaması sebebiyle, tüm talepler yönünden davanın usûlden reddi kararı verilmiştir. İstinaf incelemesinde başvuru, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 16'ncı Hukuk Dairesi'nce aynı gerekçeyle reddedilmiştir. Temyiz incelemesini yapan Yargıtay 11'inci Hukuk Dairesi ise davaların yığılması şeklinde ileri sürülen ve bir kısmı dava şartı arabuluculuğa tâbi olan bağlantılı taleplerin bütün olarak değerlendirilmesi, asıl olanın mahkeme yargısı olması sebebiyle bu taleplerin mahkemece karara bağlanılması gerektiğini belirterek Bölge Adliye Mahkemesi kararını bozmuştur[40]. Karşı oy

[40] *"…Davanın konusunun birden fazla olması ve bunlardan bir kısmının bir miktar para alacağına, bir kısmının ise miktara tabi olmaması halinde, yani HMK 110. maddesi anlamında bir dava yığılması ve talepler arasında da HMK 166. maddesi anlamında bağlantı bulunması halinde, uyuşmazlığın ne şekilde çözümleneceğine ilişkin bir hüküm bulunmamakta ise de, Anayasamız uyarınca, uyuşmazlığın çözümünde asıl olanın mahkeme yargısı olduğu dikkate alındığında, aralarında bağlantı bulunan ve miktara tabi olan ve olmayan talepleri bir arada içeren, talep yığılmasının söz konusu olduğu davaların arabuluculuğa tabi olmaksızın mahkemece çözüme kavuşturulması gerekir. Somut olayda davacı taraf, bir nispi ticari dava olarak, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*

yazısında ise maddî ve manevi tazminat talepleri dışındaki taleplerin dava şartı arabuluculuğa tâbi olmadığı, tazminat taleplerinin dava şartı arabuluculuğa tâbi olduğu, bu nedenle davaların yığılması kurumu için gerekli olan aynı yargı çeşidi içinde yer alma şartının gerçekleşmediği ve tazminat talebi dışındaki taleplerin ayrılarak yargılamaya devam edilmesi gerektiği ve tazminat talepleri yönünden dava şartı yokluğu sebebiyle usûlden ret kararının isabetli olduğu belirtilmiştir[41].

kapsamında, maddi ve manevi tazminat talepleri yanında, haksız rekabet oluşturan fiilin tespiti ve tecavüzün ortadan kaldırılması (ref'i) taleplerini bir arada ileri sürdüğünden, bu nitelikteki davaların bir bütün olarak ve işin esasına girilerek mahkemece çözüme kavuşturulması gerektiği halde, İlk Derece Mahkemesince uyuşmazlığın zorunlu arabuluculuğa tabi olduğu gerekçesiyle davanın usulden reddine, Bölge Adliye Mahkemesince de aynı gerekçeyle davalı vekilinin istinaf talebinin usulden reddine karar verilmesi doğru olmamış ve hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir.", Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2020/933, K: 2020/5776, T: 09.12.2020, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 02.04.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2019/3611, K: 2020/4734, T: 04.11.2020, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 02.04.2022. Markaya dair tecavüzün tespiti, maddî ve manevî zararların tazmin edilmesi taleplerinin davaların yığılması şeklinde ileri sürüldüğü bir davada da Yargıtay aynı yönde karar vermiştir. Bkz. *"…Somut olayda, 6100 sayılı HMK'nın 110. maddesiyle düzenleme altına alınan "davaların yığılması" durumu söz konusu olup, uyuşmazlık, marka hakkına dayalı olarak unvan terkini, markaya tecavüzün tespiti, meni ve tecavüz nedeniyle maddi ve manevi tazminat davalarını içermektedir. Konusu bir miktar paranın ödenmesi olan tazminat istemlerine ilişkin davalar arabuluculuğa tabi ise de, unvan terkinine, markaya tecavüzün tespiti ve menine ilişkin davalar, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan bir alacak ya da tazminat davası olmadığından arabuluculuğa tabi değildir. Bu durumda, arabuluculuğa tabi olmayan bir dava ile birlikte açılan tahsil davası da arabuluculuk dava şartına tabi olmayacağından aksi yöndeki mahkeme gerekçesi isabetli görülmemiştir.",* Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2019/4851, K: 2020/2732, T: 10.06.2020, www.legalbank.net, s.e.t. 02.04.2022.

41 *"…Uyuşmazlıkta maddi ve manevi tazminat talepleri yönünden, 6102 sayılı Yasa'nın 110. maddesinde düzenlenen davaların yığılması sözkonusu değildir. Zira madde metninde de açıkça vurgulandığı üzere, taleplerin tamamı aynı yargı çeşidi içinde yer almamaktadır, maddi ve manevi tazminat talepleri "zorunlu arabulucuğa tabi iken, diğer asli talepler yönünden mahkemede dava açılması yolu söz konusudur. Davacının maddi ve manevi tazminat talepleri yönünden HMK 110 maddesindeki koşul gerçekleşmediğinden bu talepler için davaların yığılmasından söz edilmesi mümkün değildir. Maddi ve manevi tazminat yönünden HMK110 ve HMK 166/1 maddesinde öngörülen koşullar bulunmadığından bu davalar yönünden uyuşmazlık zorunlu arabuluculuğa tabi olup Bölge Adliye Mahkemesinin kararında hukuka*

Aynı şekilde, geçerli bir ortaklık ilişkisinin kurulmadığının tespiti ve bu amaçla verilen paranın tahsili taleplerinin davaların yığılması şeklinde ileri sürüldüğü somut olayda, ilk derece mahkemesi, dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmadığı ve bunun tamamlanabilir bir dava şartı olmadığı gerekçesiyle davanın usûlden reddine karar vermiştir. İstinaf kanun yoluna başvurulması üzerine, Konya Bölge Adliye Mahkemesi 6'ncı Hukuk Dairesi, başvuruyu aynı gerekçeyle reddetmiştir. Temyiz kanun yolunda ise Yargıtay 11'nci Hukuk Dairesi, ortaklık ilişkisi kurulması amacıyla verilen paranın tahsili talebinin dava şartı arabuluculuğa tâbi olmasına karşın, ortaklık ilişkisinin kurulmadığının tespiti talebinin aksine bu kapsamda olmadığını, dava şartına tâbi olmayan söz konusu taleple birlikte ileri sürülen bir miktar paranın ödenmesi talebi bakımından da arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun aranmayacağını belirtmiş ve ilgili Bölge Adliye Mahkemesi kararına dair bozma kararı vermiştir[42].

Davaların yığılmasına konu olan Yargıtay'ın aynı yöndeki başka bir kararı, çek istirdadı talebinin menfî tespit talebiyle birlikte ileri sürüldüğü davaya ilişkindir. İlk derece mahkemesinin, çek istirdadı talebi yönünden arabuluculuğa başvuru zorunluluğu yerine getirilmeden dava açılması

aykırılık yoktur. Ancak, maddi ve manevi tazminat dışındaki davacı talepleri, 6102 sayılı Yasa'nın 5/a maddesi kapsamında bulunmadığından bu talep yönünden Fikrî ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemesi görevli olup İlk Derece Mahkemesince bu davalar yönünden HMK 167 maddesi gereğince tefrik kararı verilerek yargılamaya devam edilmesi gerekirken yazılı şekilde bu talep yönünden de maddi ve manevi tazminat davası gibi zorunlu arabuluculuğa tabi olduğu gerekçesiyle davanın tümden usulden reddine karar verilmesi isabetli olmamıştır.", Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2020/933, K: 2020/5776, T: 09.12.2020, (Karşı Oy), www.lexpera.com.tr, s.e.t. 02.04.2022.

42 *"…Somut olayda, 6100 sayılı HMK'nın 110. maddesiyle düzenleme altına alınan "davaların yığılması" durumu söz konusu olup, uyuşmazlık, verilen paranın tahsili ve ortak olmadığının tespiti olmak üzere iki ayrı dava içermektedir. Konusu bir miktar paranın ödenmesi olan tahsil davası arabuluculuğa tabi ise de, geçerli bir ortaklık ilişkisinin kurulmadığının tespitine ilişkin dava, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan bir alacak ya da tazminat davası olmadığından arabuluculuğa tabi değildir. Bu durumda, arabuluculuğa tabi olmayan bir dava ile birlikte açılan tahsil davası da arabuluculuk dava şartına tabi olmayacağından aksi yöndeki mahkeme gerekçesi isabetli görülmemiştir.",* Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2020/197, K: 2020/1578, T: 17.02.2020, www.lexpera.com.tr, 02.04.2022.

sebebiyle davanın usûlden reddine dair verdiği karara dair istinaf incelemesini yapan Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 5'inci Hukuk Dairesi, çek istirdadı davası ile menfî tespit davasının dava şartı arabuluculuk kapsamında olduğu gerekçesiyle istinaf başvurusunun reddine karar vermiştir. Temyiz incelemesinde Yargıtay 11'inci Hukuk Dairesi ise çek istirdadı davasının bir miktar paranın ödenmesine dair alacak veya tazminat talebini içermediği, bu nedenle dava şartı arabuluculuğa tâbi olmadığı, menfî tespit davasında ise davacının borçlu olunmadığının tespitiyle davalının alacaklı olup olmadığının da tespit edildiği gerekçesiyle arabuluculuğa başvurulması gerektiği, menfî tespit talebinin dava şartı arabuluculuk kapsamında olmayan çek istirdadı talebiyle birlikte ileri sürülmesi sebebiyle dava şartı arabuluculuğa tâbi olmadığını belirterek bozma kararı vermiştir[43]. Bunun yanında, menfî tespit davasında alacağın tahsiline değil, davacının borçlu olup olmadığının tespitine karar verildiği, bu nedenle alacak veya tazminat davası olmaması sebebiyle dava şartı arabuluculuğa tâbi olmadığı, çek istirdadı ile menfî tespit taleplerinin birbirine bağlı kılınmasının isabetli olmadığı, dava şartı arabuluculuğa tâbi olan ve olmayan taleplerin birlikte ileri sürülmesi hâlinde davaların ayrılmasına karar verilmesi gerektiği yönünde karşı oy da sunulmuştur[44].

---

[43] *"…Davacının talebi, bir miktar paranın ödenmesi, alacak veya tazminat değil kıymetli evrak olarak çeki haksız olarak elinde bulundurduğu iddia edilen hamilden çekin iadesidir. Bu itibarla TTK'nin 792. maddesi kapsamında açılan çek istirdadı davasında arabulucuya başvurmak dava şartı değildir. Bu itibarla ilk derece mahkemesinin ve bölge adliye mahkemesinin çek istirdadı davasında arabulucuya başvurulmasının dava şartı olduğu yönündeki değerlendirmeleri yerinde değildir…Menfi tespit davasında davacı, davalıya borçlu olmadığının tespitini istemekte, buna karşın davalı taraf davacının borçlu olduğunu savunmaktadır. Netice itibarıyla mahkeme menfi tespit davasında davacının borçlu olup olmadığının tespiti ile birlikte davalının da alacaklı olup olmadığının tespitini yapacaktır. Şu halde menfi tespit davasında dava konusunun bir miktar alacağa ilişkin olduğu açık olup 7155 sayılı Yasa'nın 20. maddesi ile TTK'nin 5. maddesine eklenen 5/A maddesi kapsamında menfi tespit davasında arabulucuya başvurmak dava şartı ise de arabuluculuk dava şartına tâbi olmayan çek istirdadı davası ile birlikte açıldığından eldeki davada menfi tespit talebi de arabuluculuk dava şartına tâbi olmayacaktır."*, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2019/3048, K: 2020/1093, T: 10.02.2020, www.legalbank.net, s.e.t. 02.04.2022.

[44] *"…Menfi tespit davası ise İİK m. 72 hükmü ile düzenlenen kendine özgü bir dava türü olup, konusu bir miktar paranın veya tazminatın ödenmesi değildir. O nedenle alacak davasının bir türü gibi değerlendirmek hatalı olmaktadır. Şöyle ki, Menf'i tespit davasında mahkemenin*

C. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER

Davaların yığılması şeklinde dava şartına tâbi olan ve olmayan birden fazla talebin birlikte ileri sürülmesi hâlinde, dava şartı arabuluculuk incelemesinin nasıl yapılması gerektiği hususu, yargı kararlarında olduğu gibi doktrinde de değerlendirilmiştir.

Davaların yığılması ve arabuluculuk incelemesi bakımından öncelikle, dava şartına tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülüp sürülmeyeceğine dair görüşlere değinmekte fayda vardır. Bu anlamda, **Tanrıver**'e göre birden fazla aslî talebin davaların yığılması şeklinde ileri sürülebilmesi için gerekli şartlar mevcut olsa dâhi dava şartı arabuluculuğa tâbi talepler varsa, bu taleplerin ayrı dava ile ileri sürülmesi zorunluluğu doğabilir[45]. Buna karşılık, **Atalı**'ya göre davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi mümkün olan taleplerden bir kısmının dava şartı arabuluculuğa tâbi olması, davacının sahip olduğu davaların yığılması imkânından vazgeçmesine sebebiyet vermemeli ve bu anlamda davaların yığılmasına dair düzenleme özel düzenleme olarak kabul edilmelidir[46].

Doktrinde, genel olarak davaların yığılmasına konu olan taleplerin birbirinden bağımsız olması sebebiyle, dava şartı arabuluculuk incelemesinin her bir talep bakımından ayrı yapılması gerektiği kabul edilmektedir[47].

---

davacının borçlu olup olmadığının tespitini yapmasının, davalının alacaklı olup olmadığının tespiti sonucunu doğurması bu davanın bir miktar paranın ödenmesine ilişkin alacak davası niteliğinde olduğunu göstermez. Zira menf'i tespit davası sonunda bir miktar paranın tahsiline karar verilmemektedir. Eğer davacı davasını ispat ederse olumsuz tespit kararı verilmektedir…Çek istirdadı davası ile İİK m. 72 hükmüyle düzenlenen menf'i tespit davası birbirinden farklı dava türleri olup, birlikte açılan bu davaların birlikte görülmelerini zorunlu kılan bir kanun hükmü bulunmamaktadır. O nedenle, dava şartı yönünden, birlikte açılan bu iki davadan birini diğerinin kaderine bağlı kılmanın da hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Eğer, arabulucuya başvurmak davalardan biri için dava şartı diğeri için dava şartı sayılmaz ise yapılması gereken davaların tefrik edilmesi ve buna göre görülmeleridir.", Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2019/3048, K: 2020/1093, T: 10.02.2020 (Karşı Oy), www.legalbank.net, s.e.t. 02.04.2022.

45 **Tanrıver** (2022), s. 177; **Tanrıver** (2021), s. 320; **Tanrıver** (2020), s. 136.

46 **Atalı,** s. 148.

47 **Toprakkaya, İrem** (2021) Fikir ve Sanat Eserlerinden Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuk Yolu ile Çözümü, İstanbul, On İki Levha, s. 201-202; **Bulut, Uğur** (2021) "Birden Fazla

Davaların yığılması şeklinde ileri sürülen taleplerin bir kısmının dava şartı arabuluculuk kapsamında olması durumunda, bu talepler yönünden arabuluculuğa başvuru şartının aranması, diğer talepler yönünden ise bu şart aranmaksızın dava açılmasına izin verilmesi gerektiği belirtilmektedir[48]. Dava şartına tâbi olan talepler yönünden arabuluculuğa başvurulmadan dava açıldığı takdirde, bu talepler bakımından dava şartı yokluğu sebebiyle davanın usûlden reddi kararı verilmesi, diğer talepler bakımından ise davaya devam edilmesi gerektiği ifade edilmektedir[49]. Bu anlamda, dava şartı arabuluculuk kapsamında olan taleplerin, bu kapsamda olmayan taleplere bağlı kılınmasına dair aksi yöndeki yargı kararları, görünüşte birden fazla talebin davaların yığılmasına konu edilmesine ve dava şartı arabuluculuk hükümlerinin dolanılmasına yol açabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir[50].

Talebin Yer Aldığı Dava Çeşitlerinde Arabuluculuk Dava Şartının İncelenmesi", Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu, İstanbul, İbn Haldun Üniversitesi, s. 378-379; **Pekdinçer, R. Tamer/Ersoy Pınar, Deniz Merve** (2020) "Sınai Mülkiyet Hukuku Alanında Tazminat Davalarının Tecavüzün Tespiti Talebiyle Beraber Açılması Halinde Arabuluculuğa Başvurmak Dava Şartı Olmaktan Çıkıyor mu?", İstanbul Barosu Fikrî ve Sınaî Haklar Komisyonu 2018-2020 Faaliyet Yılı Özel Yayını, İstanbul, s. 174; **Yaşar Coşkun, Sevda/Göncü Döner, Munise Seray** (2020) "Davaların Yığılması ve Terditli Davalar Açısından Ticarî Dava Şartı Arabuluculuk: Mahkeme Kararları Üzerinden Bir Analiz", EBYÜ-HFD, C: XXIV, S: 1-4, s. 112; **Paslı, Ali** (2019) "Ticarî İşletme ve Ticaret Şirketleri Bakımından Zorunlu Arabuluculuğun Değerlendirilmesi: Türk Ticaret Kanunu 5/A Maddesinin Yorumlanması", Ticarî Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk: Efeçınar, Ceyda Süral/Yardım Mehmet Ertan (Editörler), Ankara, Seçkin, s. 24-25; **Yardım, Mehmet Ertan** (2019) "Ticarî Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuğa Başvuru", Ticarî Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk: Efeçınar, Ceyda Süral/Yardım Mehmet Ertan (Editörler), Ankara, Seçkin, s. 101; **Tanrıver** (2022), s. 176-177; **Tanrıver** (2021), s. 320; **Tanrıver** (2020), s. 136; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 192-193; **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 164; **Ermenek/Azaklı Arslan,** s. 172; **Kale,** s. 44; **Koçyiğit/Bulur,** s. 69.

48 **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 192; **Kale,** s. 44.

49 **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 164; **Kale,** s. 44; **Bulut** (2021), s. 379; **Yaşar Coşkun/Göncü Döner,** s. 112-113; **Paslı,** s. 25.

50 **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 164, dn. 178; **Ermenek/Azaklı Arslan,** s. 172; **Bulut** (2021), s. 379. Yargıtay uygulamasının mevzuata aykırı olduğu ve bu uygulamanın yerleşmesinin hukukî güvenlik ilkesini de zedeleyeceği yönünde bkz. **Toprakkaya,** s. 201-202; **Pekdinçer/Ersoy Pınar,** s. 174.

Davaların yığılması şeklinde dava açabilmek için mevzuatta birlikte ileri sürülecek olan talepler arasında bağlantı olması şartı aranmamakla birlikte, doktrinde bağlantılı talepler yönünden dava şartı arabuluculuk incelemesinin ayrıca ele alındığı da görülmektedir. Bu hususa ilişkin olarak, **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven** davaların yığılmasına konu olabilecek bağlantılı taleplerden bir kısmı için yargılamaya gidilmesinin diğer kısmı için zorunlu olarak arabuluculuğa başvurulmasının amaca hizmet etmeyeceği gerekçesiyle, bu taleplerin birlikte değerlendirilmesi için dava şartına tâbi olanlar için zorunlu diğerleri için ihtiyarî olarak arabuluculuğa başvurulmasını önermektedir[51]. Bunun yanında yazarlar, tüm taleplerin arabuluculuğa dâhil edilmemesi ve dava şartı arabuluculuk kapsamında olmayan talepler için dava açılması hâlinde ise mahkemece zorunlu olarak arabuluculuğa konu edilen talepler bakımından, arabuluculuk sonucuna dair bekletici sorun yapma kararı verilebileceğini belirtmektedir[52]. Bağlantılı talepler yönünden **Eminoğlu/Erdoğan**, davaların yığılmasının bir türü olarak kabul edilen kademeli davanın söz konusu olduğunu, bu taleplerin dava şartı arabuluculuk açısından farklı değerlendirilmesinin pratik anlamda fayda sağlamayacağını, bu nedenle bağlantılı taleplerin dava şartı arabuluculuğa tâbi olup olmama yönünden aynı kapsamda değerlendirilmesi ve bu hususun açık bir kanun hükmü ile düzenlenmesi gerektiği görüşündedir[53]. **Bulut** ise davaların yığılması şeklinde açılan ve yukarıda zikredilen Yargıtay kararlarındaki bağlantılı taleplerin, aslında gerçek olmayan terditli davaya konu olduğunu, bu durumda ileri sürülen taleplerden aslî talep değerlendirilerek dava şartı arabuluculuk incelemesinin yapılması gerektiğini belirtmektedir[54].

---

51 **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 192-193. Aynı yönde bkz. **Yardım,** s. 101.

52 **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 193. Aynı yönde bkz. **Paslı,** s. 25; **Yardım,** s. 101.

53 **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 164, dn. 178.

54 **Bulut** (2021), s. 379, 383-384.

D. DEĞERLENDİRME

1. Genel Olarak

Davaların yığılması şeklinde ileri sürülen taleplerin tümü dava şartı arabuluculuk kapsamında olduğu takdirde, bu taleplerin her biri bakımından arabuluculuğa başvurulmalı ve söz konusu talepler yönünden dava şartının gerçekleştiği son tutanaktan anlaşılmalıdır[55]. Örneğin, marka hakkına tecavüzden kaynaklı olarak birlikte ileri sürülen maddî, manevî ve itibar kaybı tazminatları taleplerinin her biri dava şartı arabuluculuk kapsamında olduğundan, bu talepler bakımından dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmalı ve son tutanakta anlaşmama iradesine her bir talep ayrı ayrı ve açıkça zikredilerek yer verilmelidir.

Buna karşılık, dava şartı arabuluculuğa tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılmasına konu edilmesi ve ilgili talep yönünden dava şartı arabuluculuğa başvurulmaması hâlinde, mahkemece arabuluculuk incelemesinin nasıl yapılması gerektiği belirsizdir. Bu hususa ilişkin olarak, davaların yığılması kurumunun temel özelliklerinin yanında, birlikte ileri sürülen taleplerin bağlantılı olup olmadığı da gözetilerek değerlendirme yapılmasında fayda bulunmaktadır.

2. Bağlantılı Olmayan Talepler

Davaların yığılmasında, birden fazla aslî talep, aynı yargılamaya konu edilmektedir[56]. Davaların yığılması kurumunun temel özelliği, her bir aslî talebin birbirinden bağımsız olmasıdır[57]. Davaların yığılmasında, taleplerin birbirinden bağımsız olmasının gereği olarak, dava şartlarının mevcut olup olmadığı her bir talep bakımından ayrı ayrı incelenir[58]. Bu husus, dava şartı

---

55 **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 165-166; **Bulut** (2021), s. 374.

56 **Bulut** (2017), s. 311.

57 **Yılmaz,** s. 2523; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 310; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu,** s. 295; **Pekcanıtez** (2017), s. 1093; **Bulut** (2017), s. 23-24; **Kırtıloğlu,** s. 162; **Kuru**, s. 1497.

58 **BeckOK ZPO/Bacher,** ZPO § 260 Rn. 19; **Yılmaz,** s. 2523; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 231; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 310; **Tanrıver** (2018), s. 629; **Müko-ZPO/Becker-Eberhard,** ZPO § 260 Rn. 32, 37; **Hk-ZPO/Saenger,** ZPO § 260 Rn. 16; **Görgün/Börü/Toraman/ Kodakoğlu,** s. 295; **Pekcanıtez** (2017), s. 1093; **Bulut** (2017), s. 27.

arabuluculuğa tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi hâlinde, mahkemece dava şartı arabuluculuk incelemesi bakımından da gözetilmelidir. Zira dava şartı arabuluculuğun incelenmesi yönünden, diğer dava şartlarından farklılık öngören bir düzenleme mevzuatta yer almamaktadır.

Buna karşılık, uygulamada dava şartı arabuluculuğa tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılmasına konu edilmesi ve ilgili talep yönünden arabuluculuğa başvurulmaması hâlinde, dava şartı arabuluculuğa dair incelemenin nasıl yapılması gerektiği hususu farklı değerlendirilmektedir. Nitekim ilk derece yargılamasında, genellikle dava şartı arabuluculuk kapsamında olan ve arabuluculuğa başvurulmadan davaların yığılması şeklinde ileri sürülen talep yönünden, usûlden ret kararı verilerek diğer talepler yönünden yargılamaya devam edildiği ya da tüm talepler bakımından usûlden ret kararı verildiği görülmektedir. İstinaf incelemesinde, bu durumda, davanın usûlden reddi veya dava şartına tâbi olan talep yönünden ayırma ve usûlden ret kararları haricinde genel olarak Yargıtay'ın mevcut uygulaması yönünde kararlar verildiği anlaşılmaktadır. Temyiz incelemesinde ise taleplerden bir kısmı dava şartı arabuluculuk kapsamında olmadığı takdirde, bu kapsamda olan talepler yönünden de arabuluculuğun dava şartı olarak aranmayacağına dair kararlar verilmektedir.

Söz konusu kararlar değerlendirildiğinde, mevcut uygulamanın, davaların yığılması kurumunun özellikleriyle ve mevzuatla bağdaşmadığını belirtmek gerekir. Nitekim Bölge Adliye Mahkemelerinin tüm talepler bakımından usûlden ret kararı verilmesini isabetli bulan kararlarında, dava şartı arabuluculuk kapsamında olmayan taleplerin akıbeti, bu kapsamda olan ve arabuluculuğa başvurulmayan taleplere bağlı tutulmuştur. Bu anlamda, Kanun ile öngörülmeyen arabuluculuğa başvuru zorunluluğu, dava şartı arabuluculuğa tâbi olmayan talepler yönünden de aranmıştır. Bu yönüyle söz konusu kararlar, hem davaların yığılmasını kurumunun temel özelliğine hem de arabuluculuğun ancak Kanun'da öngörülen uyuşmazlıklar bakımından dava şartı olarak aranacağına dair HUAK'ın 18/A maddesinin birinci fıkrasındaki düzenlemeye aykırılık teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, anılan kararlarla, davacı dava şartı kapsamında olan ve olmayan birden aslî talebini davaların yığılması şeklinde değil, ayrı ayrı

davalarla ileri sürmeye sevk edilmektedir. Bu anlamda, taleplerden birisi bakımından arabuluculuğa başvuru zorunluluğu varsa, davacıdan davaların yığılması kurumuna başvuru imkânından vazgeçmesi beklenilmektedir. Ayrıca arabuluculuğun belirli uyuşmazlıklar yönünden başvurulması zorunlu olan bir yol olarak düzenlenmesinin yanında, dava şartına tâbi olmayan taleplerin akıbetinin dava şartına tâbi olan taleplere bağlı kılınması, dava şartı arabuluculuğun hak arama özgürlüğüne aykırı olup olmadığı yönündeki tartışmaları da gündeme getirmektedir[59]. Zira dava şartı arabuluculuğa tâbi olmayan taleplerin ayrı olarak ileri sürülmesi hâlinde, arabuluculuğa başvurulmadığı gerekçesiyle usûlden ret kararı verilmeyecek olmasına karşın, bu taleplerin dava şartına tâbi olan taleplerle birlikte ileri sürülmesi durumunda usûlden ret kararının tüm taleplere teşmil edilmesi mahkemeye erişim hakkını sınırlandırmaktadır.

Bölge Adliye Mahkemelerinin son kararlarında ise dava şartına tâbi olan ve olmayan taleplerin birlikte ileri sürülmesi hâlinde, Yargıtay'ın ilgili kararlarına atıf yapılarak taleplerin tümü yönünden arabuluculuğa başvurulmasının zorunlu olmadığına yer verilmektedir[60]. Bu kararlar, dava şartına tâbi olan talepleri, tâbi olmayan taleplerle birlikte değerlendirmesi ve mevzuatta aranılan başvuru zorunluluğunu bertaraf etmesi sebebiyle, davaların yığılmasına konu olan taleplerin birbirinden bağımsız olduğuna ve dava şartların her bir talep yönünden ayrı ayrı değerlendirilmesine dair kuralla bağdaşmamaktadır.

Bununla birlikte, birden fazla aslî talebin davaların yığılması şeklinde ileri sürülebilmesi için aralarında bağlantı olmasının aranmadığı (HMK m.

---

[59] Dava şartı arabuluculuğun hak arama özgürlüğü yönünden değerlendirilmesine dair ayrıntılı bilgi için bkz. **Erdoğan, Ersin** (2017) "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nda Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk ve Hak Arama Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi", İSGHD, C: 14, S. 55, s. 1211; **Karacabey, Kürşat** (2016) "Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar", TBBD, S: 123, s. 465 vd.; **Tanrıver** (2022), s. 162 vd.; **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 144 vd.; **Özekes** (2018), s. 125 vd.

[60] İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/1596, K: 2021/1475, T: 02.12.2021; İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/59, K: 2021/758, T: 10.06.2021; İstanbul BAM 14. Hukuk Dairesi, E: 2021/305, K: 2021/798, T: 17.06.2021; Sakarya BAM 7. Hukuk Dairesi, E: 2021/92, K: 2021/1709, T: 12.10.2021, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 01.04.2022.

110/I) dikkate alındığında, görünüşte dava şartına tâbi olan ve olmayan talepler birlikte ileri sürülerek dava şartı arabuluculuk hükümlerinin dolanılması pekâlâ mümkündür[61]. Bu anlamda, davaların yığılmasına konu olan taleplerin dava şartı arabuluculuk incelemesinin ayrı ayrı yapılması, bir talebe dair incelemenin diğer talebe teşmil ettirilmemesi gerekir. Dolayısıyla doktrinde haklı olarak belirtildiği ve bazı Bölge Adliye Mahkemesi kararlarında yer verildiği üzere, dava şartı arabuluculuğa tâbi olan taleplerin de bulunduğu birden fazla talep ileri sürülerek dava açılması hâlinde, mahkemece arabuluculuğa başvurulması zorunlu olan talep yönünden ayırma ve dava şartı yokluğu sebebiyle davanın usûlden reddine karar verilmelidir[62].

3. Bağlantılı Talepler

Dava şartına tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılması şeklinde birlikte ileri sürülmesi hâlinde, talepler arasında bağlantı bulunması ihtimâlinin ayrı olarak ele alınması gerekir. Bağlantı kavramına, davaların yığılması kurumunun düzenlendiği HMK'nın 110'uncu maddesinde yer verilmemekle birlikte, talepler arasında bağlantı bulunması kavramından ne anlaşılması gerektiği noktasında Kanun'un diğer hükümlerinden yararlanılması mümkündür. Bu anlamda, davaların birleştirilmesi kurumuna dair HMK'nın 166'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer verilen bağlantı tanımından yola çıkılarak taleplerin aynı veya benzer sebeplerden doğması veya biri hakkında verilecek kararın diğerini etkileyecek nitelikte olması ölçütleri talepler arasında bağlantı olup olmadığının tespitinde kullanılabilir[63].

Davaların yığılması şeklinde ileri sürülen dava şartı arabuluculuk kapsamında olan ve olmayan bağlantılı talepler bakımından, arabuluculuk

---

61 **Ermenek/Azaklı Arslan,** s. 172; **Eminoğlu/Erdoğan,** s. 164, dn. 178.

62 **Yasaman/Yüksel**, C. III, s. 3292; **Tanrıver** (2018), s. 136; **Kale**, s. 44; **Eminoğlu/Erdoğan**, s. 164; **Yaşar Coşkun/Göncü Döner,** s. 112-113; **Paslı,** s. 25; **Koçyiğit/Bulur**, s. 69. Bu yönde olan kararlar için bkz. İstanbul BAM 13. Hukuk Dairesi, E: 2020/538, K: 2020/796, T: 09.07.2020, www.kazanci.com.tr, s.e.t. 01.04.2022. İstanbul BAM 26. Hukuk Dairesi, E: 2019/2873, K: 2020/92, T: 16.1.2020; Ankara BAM 6. Hukuk Dairesi, E: 2019/1593, K: 2019/1066, T: 07.05.2019, www.lexpera.com.tr, s.e.t. 28.06.2022.

63 Bağlantı kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 545; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 461; **Tanrıver** (2018), s. 741 vd.; **Ermenek** (2014), s. 142 vd.

incelemesinin nasıl yapılması gerektiği hususunun bağlantılı olmayan taleplerde olduğu gibi değerlendirilmesi birtakım yönlerden tereddüt uyandırmaktadır. Zira dava şartına tâbi olan ve olmayan taleplerin birlikte ileri sürülmesi ve dava şartına tâbi olmayan talebe dair davanın usûlden reddi kararı verilmesi hâlinde, bu talep yönünden dava açılabilmesi için öncelikle arabuluculuğa başvurulur, diğer talepler yönünden ise yargılamaya devam edilir. Örneğin, marka hakkına tecavüz fiilinden kaynaklı taleplerin uygulamada genellikle birlikte ileri sürülmesinden hareketle, tecavüzün tespiti, durdurulması ve kaldırılması talepleri yönünden yargılamaya devam edilmesine karşın, maddî, manevî ve itibar kaybı tazminatları yönünden zorunlu olarak arabuluculuk süreci işletilir. Ancak davaların yığılması şeklinde ileri sürülen bu taleplerin bir kısmının arabuluculukta, diğer kısmının yargılamada değerlendirilmesi, söz konusu talepler birbiriyle bağlantılı olduğu takdirde pratik anlamda fayda sağlamaz ve amaca hizmet etmez. Zira zikredilen örnekte, tarafların tazminat talebi üzerinde anlaşmaları, tecavüz fiilinin varlığı noktasında anlaşmalarına bağlıdır. Arabuluculuk sürecinde tecavüzün tespiti talebi dâhil edilmeksizin tazminat talebinin ele alınması, sadece dava şartı arabuluculuk kapsamında olan talep için başvuru zorunluluğunu yerine getirmekten başka bir anlam ifade etmez. Bu nedenle, dava şartına tâbi olan talepler de davaların yığılmasına konu edilirse, taleplerin arabuluculuğa elverişli olması durumunda öncelikle tüm talepler bakımından arabuluculuğa başvurulması değerlendirilmelidir[64].

Taleplerin bağlantılı olması hâlinde, dava şartına tâbi olan talepler bakımından arabuluculuğa başvurulduğu, diğer talepler yönünden dava açıldığı takdirde, bekletici sorun yapma kararı vermek yerine arabuluculuk yolu tüketildikten sonra açılan dava ile diğer davanın birleştirilmesi yoluna gidilebilir. Zira bekletici sorun yapma kararı verilebilmesi için bir davada hüküm verilebilmesinin başka bir davanın sonucuna veya bir idarî makamın tespitine ya da bir hukukî ilişkinin mevcut olup olmadığına bağlı olması gerekir (HMK m. 165/I)[65]. Buna karşın, yukarıda zikredilen örnekte olduğu gibi dava

[64] **Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven,** s. 192-193; **Yardım,** s. 101.

[65] Ayrıntılı bilgi için bkz. **Aşık, İbrahim** (2012) Medenî Usûl Hukukunda Bekletici Sorun, Ankara, Seçkin, s. 79 vd.; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 309; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar**

şartına tâbi olmayan talepler yönünden dava açılması hâlinde mahkemenin karar vermesi, dava şartına tâbi olan taleplere dair arabuluculuk sonucuna bağlı olmadığı gibi beklenen sorun, mahkeme veya idarî makam kararı da değildir. Buna karşılık, davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması veya biri hakkında verilecek kararın diğerini etkileyecek olması hâlinde, davalar arasında bağlantının olduğu ve bu davaların birleştirilebileceği kabul edilmektedir (HMK m. 166/I, IV)[66]. Bu nedenle, dava şartı arabuluculuğa tâbi olan ve olmayan bağlantılı talepleri konu alan davaların tahkikat aşamasının birlikte yürütülebilmesi için bu davalar birleştirilebilir.

Mahkemenin davaların birleştirilmesine karar vermemesi hâlinde, davaların yığılmasına konu olabilecek bağlantılı talepler ayrı ayrı davalarda ele alınır. Bu durum ise makul sürede yargılanma, basitlik ve makul giderle yargılanma unsurlarından oluşan usûl ekonomisi ilkesiyle bağdaşmamaktadır (HMK m. 30/I). Bunun yanında, birleştirilmeyen davalara konu olan bağlantılı taleplerin aynı yargılama içinde değerlendirilememesinin sonucu olarak çelişkili kararların verilmesi ihtimâli de bulunmaktadır[67].

Bağlantılı taleplerin tümünün arabuluculuk veya yargılama aşamasında birlikte ele alınmamasının doğuracağı sakıncalar değerlendirildiğinde, bağlantılı taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi hâlinde, dava şartı arabuluculuk incelemesi bakımından ayrı bir yol benimsenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Buna karşın, belirtmek gerekir ki yukarıda zikredilen kararlarda olduğu gibi taleplerden birinin akıbetini diğerine bağlı kılan uygulamanın hukukî dayanağı mevzuatta bulunmamaktadır.

Söz konusu kararların temelindeki sorunun da Kanun'da davaların yığılması kurumu bakımından bağlantılı olan ve olmayan talepler yönünden ayırım yapılmamasından ve dava şartı arabuluculuk incelemesi bakımından

---

Ayvaz/Hanağası, s. 524-525; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 454; **Tanrıver** (2018), s. 738 vd.; **Budak/Karaaslan,** s. 215 vd.; **Görgün/Börü/ Toraman/Kodakoğlu,** s. 392 vd.

66 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s. 325-326; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası,** s. 544-545; **Atalı/Ermenek/Erdoğan,** s. 460-461; **Tanrıver** (2018), s. 741 vd.; **Budak/Karaaslan,** s. 215 vd.; **Görgün/Börü/Toraman/ Kodakoğlu,** s. 427; **Ermenek** (2014), s. 142 vd.

67 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ermenek** (2014), s. 27-28.

davaların yığılmasına dair hüküm bulunmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. O hâlde, davaların yığılmasına konu olan bağlantılı taleplere dair dava şartı arabuluculuk incelemesine ilişkin tereddüt açık bir kanun hükmü ile giderilmelidir. Bu hususta, talepler arasında bağlantı olup olmadığının belirlenmesi noktasında, davaların birleştirilmesi kurumu yönünden Kanun'da yer verilen bağlantı hareket edilebilir (HMK m. 166/IV). Bağlantılı olduğu kabul edilen talepler arasında dava şartı arabuluculuğa tâbi talepler bulunduğu takdirde ise taleplerin birlikte değerlendirilmesi ve aynı akıbete tâbi tutulması amacıyla, tüm talepler bakımından arabuluculuğa başvuru zorunluluğu öngörülebilir.

SONUÇ

Hukuk sistemimizde ihtiyarî arabuluculuğun kurumsal olarak düzenlenmesinin üzerinden kısa süre sonra belirli nitelikli uyuşmazlıklar yönünden dava şartı arabuluculuğa geçilmiştir. Bu geçiş, yargılama hukukunu doğrudan ilgilendirdiği gibi usûlî birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan birisi, davaların yığılmasında arabuluculuk dava şartının nasıl inceleneceğine ilişkindir. Nitekim dava şartına tâbi olan ve olmayan taleplerin davaların yığılması şeklinde ileri sürülmesi hâlinde, dava şartı arabuluculuk incelemesinin nasıl yapılacağı hususu, farklı yönde Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay kararlarına da konu olmuştur.

Davaların yığılmasında dava şartı arabuluculuk incelemesinin, bu dava türünün her bir talebin birbirinden bağımsız olmasına dair temel özelliği dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Bu anlamda, dava şartı arabuluculuk kapsamında olan ve olmayan taleplerin birlikte ileri sürülmesi hâlinde, dava şartı arabuluculuğa tâbi olup olmadığı, tâbi ise arabuluculuk yoluna başvurulup başvurulmadığı hususları, diğer dava şartlarında olduğu gibi her bir talep bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Bu nedenle, davaların yığılmasının konusunu oluşturan talepleri arabuluculuk yönüyle birbirinden bağımsız değerlendirmeyen, aksine biri bakımından yapılan arabuluculuk incelemesini diğerine teşmil ettiren hâlihazırdaki Bölge Adliye Mahkemelerinin kararları ile Yargıtay kararları, söz konusu dava türünün temel özelliğiyle bağdaşmamaktadır.

Davaların yığılması şeklinde ileri sürülen taleplerden dava şartı arabuluculuğa tâbi olanların bulunması ve bu talepler yönünden arabuluculuğa başvurulmaması durumunda, her bir talebin ayrı değerlendirilmesinin sonucu olarak, mahkemece ilgili talebin ayrılmasına ve dava şartı yokluğu sebebiyle usûlden reddine karar verilmelidir. Dava şartı arabuluculuğa tâbi olmayan talep yönünden ise yargılamaya devam edilmeli ve usûlden ret kararı verilmesi gereken bir durum olmadığı takdirde esasa dair inceleme yapılmalıdır. Bu şekilde taleplerin ayrılması, davaların yığılmasına konu olan taleplerin birbiriyle bağlantılı olmaması durumunda sorun teşkil etmemektedir. Zira aralarında bağlantı olmayan taleplerin birlikte incelenmesinde, davaların yığılmasının amacı olan usûl ekonomisi ilkesinin gerçekleşmesi güçtür.

Buna karşılık, davaların yığılmasının konusunu oluşturan taleplerin birbiriyle bağlantılı olması hâlinde, söz konusu taleplerin bir kısmının arabuluculuk yolunda diğer kısmının yargılamada ele alınmasının pratik anlamda faydası bulunmamaktadır. Ancak bu durum, davaların yığılması şeklinde ileri sürülen bağlantılı talepleri dava şartı arabuluculuk bakımından birlikte değerlendiren mevcut yargı kararlarını haklı kılmamaktadır. Nitekim davaların yığılmasına konu olan taleplere dair dava şartlarının incelenmesi hususu, Kanun'da bağlantılı olan ve olmayan talepler şeklinde ayrım yapılarak öngörülmemiş ve buna dair farklı sonuçlar düzenlenmemiştir. Bu anlamda, bağlantılı talepler bakımından arabuluculuğa başvurulması zorunlu olan taleplerin yanında arabuluculuğa elverişli olan diğer bağlantılı taleplerin de arabuluculuk yöntemine konu edilmesi değerlendirilmelidir. Aksi durumda, mevzuat gereği bağlantılı talepler bakımından izlenilebilecek yol, usûlden reddine karar verilen talep yönünden, arabuluculuğa başvurulması ve anlaşma sağlanamaması üzerine yeniden dava açıldığı takdirde talepler arasında bağlantı bulunması sebebiyle davaların birleştirilmesine karar verilmesidir. Davaların birleştirilmemesi hâlinde ise bağlantılı taleplere dair çelişkili kararların verilmesi ve yargıya olan güvenin zedelenmesi ihtimâli bulunmaktadır. Bu nedenle, bağlantılı olmayan taleplerin aksine dava şartına tâbi olan taleplerle bağlantılı olan diğer taleplerin birlikte müzakere edilmesini sağlayacak şekilde dava şartı arabuluculuk incelemesi yapılmasına imkân veren bir düzenlemenin öngörülmesi gerekir.

KAYNAKÇA

Akil, Cenk (2014) "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun Kapsamı", Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C: I, Ankara, Yetkin, s. 75-137.

Alexander, Nadja (2001) "Mediation in Practise: Common Law and Civil Law Perspectives Compared", International Trade and Business Law Annual, Vol: 6, s. 1-18.

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel (2021) Medenî Usûl Hukuku, 7. Baskı, Ankara, Yetkin.

Aşık, İbrahim (2012) Medenî Usûl Hukukunda Bekletici Sorun, Ankara, Seçkin.

Atalı, Murat (2018) "Zorunlu Arabuluculuğun Yargılama Hukuku Bakımından Ortaya Çıkardığı Sorunlar", Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu, Ankara, Pozitif, s. 137-154.

Atalı, Murat/Erdoğan, Ersin (2020) "Türk Ticaret Kanunu'nun 5/A Maddesi Çerçevesinde Menfî Tespit Davaları Sorunu", Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı, C: I, ÇÜHFD, C: 5, S:1, s. 205-221.

Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin (2021) Medenî Usûl Hukuku, 4. Baskı, Ankara, Yetkin.

Ayhan, Rıza/Çağlar, Hayrettin/Yıldız, Burçak/İmirlioğlu, Dilek (2021) Sınaî Mülkiyet Hukuku, Ankara, Adalet.

Beck'scher Online Kommentar-ZPO (2022) 44. Auflage, München, C.H. Beck (BeckOK ZPO/Yazar).

Bilge, Necip/Önen, Ergun (1978) Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara, Sevinç.

Bozgeyik, Hayri (2019) Marka Hakkının Korunması, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha.

Brown, Henry/Marriot, Arthur (1999) ADR Principles and Practice, London, 2. Baskı, Sweet & Maxwell.

Budak, Ali Cem (2019) "Ticarî Davalarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk", MİHDER, C: 15, S: 1, s. 25-40.

Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol (2018) Medenî Usûl Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Adalet.

Bulut, Uğur (2017) Medenî Usûl Hukukunda Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi), Ankara, Adalet.

Bulut, Uğur (2021) "Birden Fazla Talebin Yer Aldığı Dava Çeşitlerinde Arabuluculuk Dava Şartının İncelenmesi", Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu, İstanbul, İbn Haldun Üniversitesi. s. 363-389.

Ekmekçi, Ömer/Özekes, Muhammet/Atalı, Murat/Seven, Vural (2019) Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha.

Eminoğlu, Cafer/Erdoğan, Ersin (2020) Ticarî Uyuşmazlıklarda İhtiyarî ve Dava Şartı Arabuluculuk (Zorunlu) Arabuluculuk, Ankara, Adalet.

Eminoğlu, Cafer (2021) "Anonim Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Arabuluculuğa Elverişliliği ve Elverişliliğin Tespitinde Ölçüt Önerileri", TFM, C: 7, S: 2, s. 271-291.

Eminoğlu, Cafer/Korkmaz, Cansu (2022) "Marka Hakkına Tecavüzden Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği", EBYÜ-HFD, C: 26, S:1, s. 291-328.

Erdoğan, Ersin (2017) "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nda Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk ve Hak Arama Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi", İSGHD, C: 14, S: 55, s. 1211-1242.

Erdoğan, Ersin/Erzurumlu, Nurbanu (2016) Hukuk Uyuşmazlıklarında Türkiye'nin Arabuluculuk Tecrübesi ve Zorunlu Arabuluculuk Taslağı, İstanbul, Seta.

Ermenek, İbrahim (2014) Medenî Usûl Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, Ankara, Yetkin.

Ermenek, İbrahim (2021) Arabuluculuk Sürecinde Zayıf Tarafın Korunması, Ankara, Yetkin.

Ermenek, İbrahim/Azaklı, Arslan Betül (2020) "İcra ve İflâs Hukuku Açısından Ticarî Davalarda Arabulucuya Başvuru Zorunluluğu", TBBD, S: 148, s. 135-196.

Görgün, L. Şanal/Börü, Levent/Toraman, Barış/Kodakoğlu, Mehmet (2017) Medenî Usûl Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Yetkin.

Harges, Bobby Marzine (1997) "Mediator Qualifications: The Trend Toward Professionalization", BYU Law Review, s. 687-714.

Karacabey, Kürşat (2016) "Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar", TBBD, S: 123, s. 451-488.

Kale, Serdar (2020) Marka Davalarında Yargılama Usûlü, Ankara, Adalet.

Kekeç, Elif Kısmet (2011) Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, Ankara, Adalet.

Kırtıloğlu, S. Serhat (2014) "Medenî Yargılama Hukukunda Objektif Dava Birleşmesi", EÜHFD., C: XVIII, S: 3-4, s. 133-172.

Koçyiğit, İlker/Bulur, Alper (2019) Ticarî Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, Ankara, Adalet Bakanlığı.

Kurt Konca, Nesibe (2017) "Arabuluculuğa Elverişli Alanlar", ÇÜHFD, C: II, S: 1, s. 234-240.

Kurt Konca, Nesibe (2018) "Ticarî Uyuşmazlıklarda Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk", SETA Perspektif, S: 225, s. 1-6.

Kuru, Baki (2001) Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C: II, İstanbul, Demir-Demir.

Musielak, Hans-Joachim/Voit, Wolfgang (2022) Zivilprozessordnung, 19. Auflage, München, Franz Vahlen.

Münchener Kommentar zur ZPO (2020) Band I, 6. Auflage, München, C.H. Beck (Müko-ZPO/Yazar).

Oğuz, Arzu/Yılmaztekin, Hasan Kadir/Üner, Ezel (2020) Fikrî Mülkiyet Hukukunda Uzman Arabuluculuk: Bektaş, Sezercan/Akipek Öcal, Şebnem (Editörler), Ankara, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı.

Özbek, Mustafa Serdar (2022) Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Baskı, Ankara, Yetkin.

Özekes, Muhammet (2017) Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku, C: III, 15. Baskı, İstanbul, On İki Levha.

Özekes, Muhammet (2018) "Zorunlu Arabuluculuğun Hak Arama Özgürlüğü ve Arabuluculuk İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi Zorunlu Arabuluculuğa Eleştirel Bir Yaklaşım", Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu, Ankara, Pozitif, s. 111-136.

Özekes, Muhammet/Çiftçi, Pınar (2020) "Menfî Tespit Davalarını Zorunlu Arabuluculuğa Dahil Saymanın Gereksizliği Üzerine (İstanbul BAM Kararları Örneğinden Bir Bakış)", TBBD, S: 148, s. 101-134.

Özmumcu, Seda (2013) Uzakdoğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış, 3. Baskı, İstanbul, On İki Levha.

Özmumcu, Seda (2021) Arabuluculuk Modelleri, İstanbul, On İki Levha.

Paslı, Ali (2019) "Ticarî İşletme ve Ticaret Şirketleri Bakımından Zorunlu Arabuluculuğun Değerlendirilmesi: Türk Ticaret Kanunu 5/A Maddesinin Yorumlanması", Ticarî Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk: Efeçınar, Ceyda Süral/Yardım, Mehmet Ertan (Editörler), Ankara, Seçkin, s. 13-25.

Pekcanıtez, Hakan (2007) "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısı'nın Tanıtımı", Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı - VI, Medenî Usûl Hukukunda Kanun Yolları ve Arabuluculuk Kanun Tasarısı, Ankara, TBB, s. 247-264.

Pekcanıtez, Hakan (2017) Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku, C: III, 15. Baskı, İstanbul, On İki Levha.

Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet (2021) Medenî Usûl Hukuku, 9. Baskı, İstanbul, On İki Levha.

Pekdinçer, R. Tamer/Ersoy Pınar, Deniz Merve (2020) "Sınai Mülkiyet Hukuku Alanında Tazminat Davalarının Tecavüzün Tespiti Talebiyle Beraber Açılması Halinde Arabuluculuğa Başvurmak Dava Şartı Olmaktan Çıkıyor mu?", İstanbul Barosu Fikrî ve Sınaî Haklar Komisyonu 2018-2020 Faaliyet Yılı Özel Yayını, İstanbul, s. 167-175.

Postacıoğlu, İlhan E./Altay, Sümer (2015) Medenî Usûl Hukuku Dersleri, İstanbul, Vedat.

Saenger, Ingo (2021) Zivilprozessordnung, Handkommentar, 9. Auflage, Baden-Baden, Nomos (Hk-ZPO/Yazar).

Şahin Ceylan, Şule (2009) Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, İstanbul, On İki Levha.

Tanrıver, Süha (2011a) "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk", Makalelerim II, Ankara, Adalet, s. 3-31.

Tanrıver, Süha (2011b) "Arabuluculuk Kurumuna Hukukî ve Sosyolojik Bir Bakış", Makalelerim II, Ankara, Adalet, s. 67-94.

Tanrıver, Süha (2011c) "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı'nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi", Makalelerim II, Ankara, Adalet, s. 183-211.

Tanrıver, Süha (2011d) "Arabuluculuk Kurumuna Hukukî ve Sosyolojik Bir Bakış", Makalelerim II, Ankara, Adalet, s. 67-94.

Tanrıver, Süha (2018) Medenî Usûl Hukuku, C: I, 2. Baskı, Ankara, Yetkin.

Tanrıver, Süha (2020) "Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler", TBBD, Y: 2020, S: 147, s. 111-142.

Tanrıver, Süha (2021) Medenî Usûl Hukuku, C: II, Ankara, Yetkin.

Tanrıver, Süha (2022) Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk, 2. Baskı, Ankara Yetkin.

Taşpolat Tuğsavul, Melis (2012) Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara, Yetkin.

Uzunallı, Sevilay (2019) Marka Hukuku, Ankara, Adalet.

Yardım, Mehmet Ertan (2019) "Ticarî Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuğa Başvuru", Ticarî Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk: Efeçınar, Ceyda Süral/Yardım Mehmet Ertan (Editörler), Ankara, Seçkin, s. 86-110.

Yasaman, Hamdi/Ayoğlu, Tolga/Yusufoğlu Bilgin, Fülürya/Memiş Kartal, Pınar/Yüksel, Sinan/Yasaman, Zeynep (2021) Sınaî Mülkiyet Kanunu Şerhi, C: III, Ankara, Seçkin.

Yaşar Coşkun, Sevda/Göncü Döner, Munise Seray (2020) "Davaların Yığılması ve Terditli Davalar Açısından Ticarî Dava Şartı Arabuluculuk: Mahkeme Kararları Üzerinden Bir Analiz", EBYÜ-HFD, C: XXIV, S: 1-4, s. 89-117.

Yarar, Güven (2019) Milletlerarası Özel Hukukta Arabuluculuk, İstanbul, On İki Levha.

Yazıcı Tıktık, Çiğdem (2013) Arabuluculukta Gizliliğin Korunması, İstanbul, On İki Levha.

Yeşilırmak, Ali (2011) Türkiye'de Ticarî Hayatın ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi İçin Uyuşmazlıkların Etkin Çözümünde Doğrudan Görüşme, Arabuluculuk, Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İstanbul, On İki Levha.

Yılmaz, Ejder (2021) Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C: 2, Ankara, Yetkin.